

Հիսուսի ծննդավայրում Բեթղեհեմում էլ խաղաղության համար աղոթում են

Պատերազմի դաժնառով Իսրայելը խիստ սահմանափակել է Բեթղեհեմ մուտքը: Ոչ ուխտավորները, ոչ էլ զբոսաշրջիկները չեն կարող այցելել ֆաղաֆ, որը հասկալի սուրբ Ծննդյան օրերին սնտեսադես կախյալ էր այցելուներից: Քաղաքի կենտրոնում, ուր հսկա ծառն ու լույսերը հուշում էին տոնի մասին, այժմ չկան, նախատեսված շուկան էլ բացակայում է, ծանուցում են գերմանական ԶԼՄ-ները: Երուսաղեմի դաշտի միջին ֆրիսոնյաների համար չափազանց սխուր է, քանի որ Ռամալլահից ել Նազարեթից չեն կարող Հիսուսի ծննդավայր գնալ, մուտքերը փակ են: Բեթղեհեմի արհեստավորները, ռեստորանատերերը, հուշանվերների խանութայինները, սափու վարորդները հույս չունեն, որ այս տարի մույնիսկ մեկ դուրս շահ կանեն: Բոլորն աղոթում են, որ դաժնառով շուրջ ավարտվի: Տա՛ Ասված:

ԱՆՍԻՏ ԿՈՄԵՓՅԱՆ

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵՐԼՈՒՅԱԿԱՆ ՀԱՐԱԹԱԹԵՐԹ

ՕՐԿԱ ՀԵՏ

Միայն բարեմաղթանք

Այս տարի ոչինչ չունենք, ավելի ճիշտ՝ ոչինչ ունենք ընդհանրապես ոչ մեր աշխարհակարգներին, ոչ մեր գործընկերներին, ոչ էլ մեր ընթերցողներին ու ժողովրդին: Անցնող տարեկան տարի եղավ, Արցախի հանձնման, արցախահայության իր իսկ հայրենիքում գաղթականացման տարի: Պատերազմներից ու դաժնություններից առաջ, որոնց այսօր տեղափոխվել են անկախությանը հայացքներն են հառել «մեկը» եւ «մյուսները», թե աղաքան «աննախադեմ» ի՞նչ է գրելու «իր» եւ «մյուսների» մասին: Իզուր ջանքեր, բոլորովին իզուր հույսեր: Պատերազմներից առաջ «իր» եւ «իրենց» «աննախադեմ» ձայնողության ու դավաճանության մասին արդեն արձանագրվել է մարդկանց, դեռևս չգոմարած մարդկանց ուղեղներում, դեռ չխոսելով արձանագրված մասին, որն անջնջելի է եւ սովորություն ունի փոխանցվելու սերնդից սերունդ...

Բայց մենք որոշել էինք այսօր չհանդարտանալ ոչ «նրան», ոչ էլ «նրա» հետևորդներին: Ձանձրացել, զգվել ենք «նրա» մասին խոսելուց: Մանավանդ այս օրերին, երբ տարի ու տարեթիվ ենք դաժնաբերում փոխել: Գալիք տարին էլ չհարամենք: Մանավանդ մեր որոշումը եւ միայն բարեմաղթանքի խոսքը ասենք՝ ուղղված մեր բազմաչառ, ինչ-որ տեղ միամիտ, ինչ-որ տեղ իսկույն ոգեւորվող, հաճախ հարմարվող եւ ավելի հաճախ խոսքերից ու երևութական բաներից խաբվող մեր հայրենակիցներին:

Հիշեցի համաշխարհային դաժնություններից մեկ հայտնի՝ իբր ֆրիսոնեություն ֆարգելու համար Հարավային Ամերիկա եւ Աֆրիկա մեկնող միսիոներներին, այսինքն՝ առաջին գաղութարարներին: Նրանք տեսնում էին սկյուր բնիկներին ամենաբարձր միջուկում էին փոփոխվելու: Բնիկը ուրախանում էր առաջին անգամ ինքզինքն հայելու մեջ տեսնելուց եւ ինքնակամ հետևում «նվիրատուին», որը վերցնում էր նրա չունեցածն անգամ: Այդպես էլ մեր ժողովրդի մի մասը, որ խոսում էր, ինչպես 2018 թ.-ին, դեռ երկու օր առաջ, ահելով ու ջահելով վազում էր դեմի Հանրապետության հրադարձի՝ դիտելու տոնածառն ու լույսերը, երկինքը ճեղքող գույզգույզ հրավառությունը...

Կասկածներ կարելի է ասել, որ եկող տարին, մեղմ ասած, հեռ է լինելու: Թեմանակամ ու «բարեկամական» սարդոսայնի մեջ հայտնված մեր երկիրը ենթակա է մնալու ռազմական, դիվանագիտական ու սնտեսական ներխուժումների սղառնալիքի, ազդեցության: Շարժային ֆաղափներից դաժնացվում է ներգրավվածություն եւ ոչ թե ժամկետանց դիմադրություն, ինչպես օրերս Նորադուրում ձկնորսությանը ընթացիկ դաժնող գավառների ընդդիմությունը կառավարության անհամաձայն օրոշումներին:

Մեր ժողովուրդը մեզ է սովորի լսածը վերլուծել, չէ սածը՝ կռահել: Այսօր աղեփ-փորձանքից հետո մեր ժողովուրդը մեզ է վարժվել վերլուծելու մեթոդին, փաստերը ի մի բերելու, անցյալի միջոցով ներկան ու աղաքան խորհրդակցելու կարողության: Նա առաջին հերթին ֆաղափներից մեզ է լինի՝ սթափ եւ հաշվարկաբան, իր իրավունքներին գիտակցել: Զգալով կեղծ ու դաժն խոսույթներից, լացուցիչ «աննախադեմություններից»: Քաղաքացի՝ առանց դաժնանի ու... դաժնանագրերի:

Միայն այդ դաժնություն կարող են դուրս գալ սարդոսայնից ու կրկին տեղ ու տեղական դաժնում մեր հող ու ջրին, մեր հայրենիքին ու դաժնությանը՝ ներառյալ Արցախը:

Նոր տարի առիթով դա ենք մաղթում մեր բոլոր հայրենակիցներին, Հայաստանում թե Սփյուռքում:

***

Այս խոսակցությունը շարունակելի է մաե առաջիկա տարի: Կարոնակենք 2024 թ. հունվարի 11-ից սկսյալ:

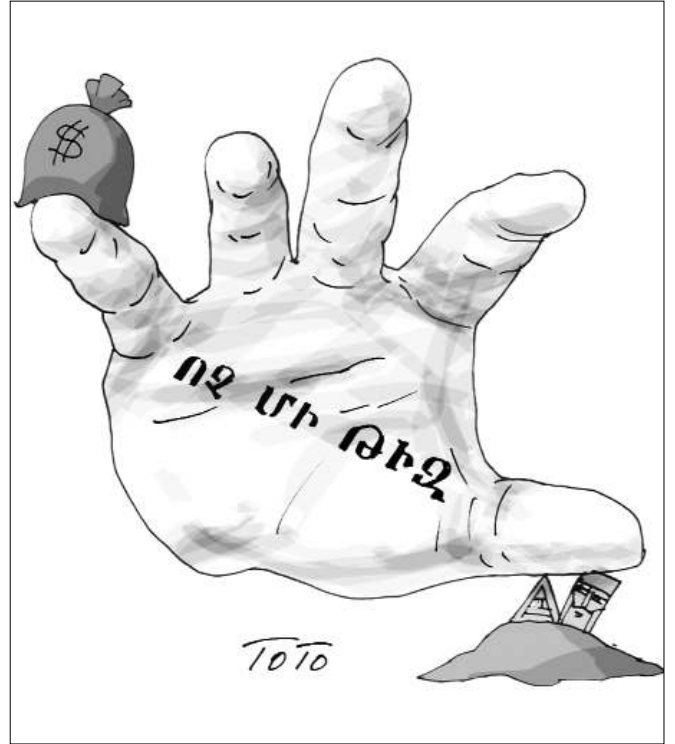
Մինչ այդ՝ խաղաղություն եւ անձնայն բարիք բոլորիս:

ՆԱՍԻՏ ԿՈՄԵՓՅԱՆ

Մի ողջ սերնդի կորսված կյանք

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Ամենաբարձր վերլուծության ձեռնարկով գրելու շահ բան կար, քանի որ Հայաստանը հիմա մի իրավիճակում է, որի շուրջ եւ ներսում անընդհատ ինչ-որ բան է կատարվում: Պիտի կանխատեսել, թե արդյոք վարչապետ **Փաշինյանը** կմեկնի՞ մասնակցելու դեկտեմբերի 25-ին Սանկտ Պետերբուրգում կայանալիք ԱՊՀ ոչ դաժնական գագաթնաժողովին, ռուսական կողմի՞ հարցերը կառուցողական հունի մեջ իբր լուծելու առաջարկին ընդառաջ, թե՞ ոչ: Մեր կարծիքով՝ դիտելով չգնար, բայց մի շարք ժեստեր իշխանական կողմից հուշում են, որ ինչ-որ բան, այնուամենայնիվ, փոխվել է, եւ անակնկալ որոշում միգուցե լինի: Օրինակ՝ Աժ դաժնականության եւ անվտանգության հանձնաժողովի փոխնախագահ **Արմեն Խաչատրյանը** մեկ օր առաջ ասում էր, թե խորացնելու եւ զարգացնելու են համագործակցությունը Ռուսաստանի հետ: Զնայած Արմենյան ուղղությամբ Հայաստանի դեկավարության անվերջ փոխայցերին կամ այն կարգի վերլուծություններին, թե Արմենյանը Հայաստանի դեկավարների մոր թեկնածուներ ունի, ու մաե՛ ռուսա-

կան «Ստոյնիկ Արմենիա» ռադիոկայանի հայկական եթերի մեկամյա կատեցմանը:

Դեկտեմբերի 25-ին Սանկտ-Պետերբուրգում տեղի կունենա ԵԱՏՄ բարձրագույն խորհրդի նիստը

Նիկոլ Փաշինյանը կմասնակցի՞ դրան

ԱՐԱՄ ՍԱՅԱՐՅԱՆ

ԵՊՀ Ռուսաստանյան հետազոտությունների ծառու, Եվրասիական փորձագիտական ակումբի համակարգող

Եվրասիական սնտեսական միության բարձրագույն մարմնի գագաթնաժողովին մասնակցելու նախնական համաձայնություն են սվել անդամ բոլոր երկրների դեկավարները: Այս գագաթնաժողովի ինտրոդուկտոր Հայաստանի վարչապետ **Նիկոլ Փաշինյանի** մասնակցության հարցն է: Ռուս փորձագետները ասում են, որ եթե նա հրաժարվի մասնակցելու մաե այս ետփորձային տարածի կարեւոր միջոցառմանը, աղա դա կնշանակի ՌԴ նախագահ **Վլադիմիր Պուտինի** հետ անձնական կապերի խզում, որովհետեւ Պետերբուրգում կհայտարարվի ԵԱՏՄ-ում Ռուսաստանի Դաժնության նախագահության տարվա ավարտի մասին: Նիկոլ Փաշինյանի մասնակցության ամենակառուցողական փաստարկը կայանում է նրանում, որ այս տարին արտակարգ հաջող է եղել Հայաստանի սնտեսության համար: Արդեն կարելի է ասել, որ Ռուսաստանի եւ միության մյուս անդամների հետ առեւտրատեսակական կապերի ծավալը տարվա արդյունքով նախորդ տարվա համեմատությամբ կզբաղանցի 40%-ը: Այս տղավորից ցուցանիչը ամենամեծ ազդեցությունը կունենա Հայաստանի համախառն ներքին արդյունքի ձեւավորման վրա: Հայ-ռուսական առեւտրատեսակական հարաբերությունների աճը ձեւավորվել է երկու մասնաբաժիններից: Դա հայկական եւ ռուսական արտադրության աղաբերների մեծացած առեւտուրն է, ինչպես մաե վերաարտահանումը, որը տարվա ընթացքում Հայաստանի համար հասկալի շահ մեծ ցուցանիչ է կազմել: Դեֆաբրական է, որ աճել է առեւտուրը մաե Դաժնության եւ Բելառուսի հետ:

2024թ. ԵԱՏՄ-ում նախագահությունը անցնում է Հայաստանի Հանրապետությանը: Եկող տարի մաե լրանում է ԵԱՏՄ հիմնադրման տասնամյակը, որը նշվելու է գալիք մայիսի վերջին: Տեղյակ ցզանակ-

ները հայտնում են, որ արդեն նախադաժնաբերվում է երկու հռչակագիր, որոնք կձեւակերպեն ԵԱՏՄ անդամ դաժնությունների հավաքական տեղականը մինչեւ 2035 եւ 2040թթ. Սա դաժնախառն է այն հռռռեստական դիրքորոշումների, որոնց համաձայն վերջին ցզանում դաժնաղել է եվրասիական սնտեսական ինտեգրման գործընթացի տեղը եւ, իբր, որոշ անորոշություն է նկատվում նրա զարգացման հեռանկարում: Հայտնի է, որ 2025թ. ԵԱՏՄ-ում կձեւավորվեն գագի, մավթի եւ էներգետիկ ընդհանուր տարածներ: Ի՞նչ կլինի դրանից հետո: Ռո՞մբ են լինելու ԵԱՏՄ զարգացման հիմնական ուղեմիտները:

Այս հարցերի դաժնախառններ կփնտրեն մասնագետները եւ փորձագետները, որոնք ԵԱՏՄ տասնամյակի տարում համատեղ ֆնանսավորում են անցնելու մի քանի հնարավորություններ կունենան: Հավաքական Արմենիայի եւ Ռուսաստանի միջեւ գլոբալ առձակասման դաժնաններում, մաե մեր ժամանակների գլոբալ եւ տարածաբանաբանային փոխակերպումների արդյունքում ԵԱՏՄ հետ կապված հարցերը շահ կարեւոր եւ զգալի են դարձել Ռուսաստանի ֆաղափական դեկավարության համար: Հայտնի է, որ Ռուսաստանը եվրասիական ֆաղափական հարթակներում առաջ է մղում Մեծ եվրասիական գործընկերության նախագիծը, որը համաձայնեցված է Զինաստանի, Հնդկաստանի եւ եվրասիական մեծ տարածի այլ նշանակալից սնտեսական դերակատարների հետ:

Այս դաժնաններում Ռուսաստանի առաջնորդությամբ ԵԱՏՄ զարգացման եւ անդամորդման հարցերը շարունակում են մնալ շահ կարեւոր անդամ բոլոր երկրների համար: ԵԱՏՄ-ին Հայաստանի անդամակցության արդյունքում վերջին երկու-երեք տարիներին ձեռք բերված աննախադեմ հաջողություններն այսօր ամենաձանրակեղ փաստարկն են հայ-ռուսական թե՛ սնտեսական եւ թե՛ ֆաղափական հարաբերությունները ոչ միայն դաժնաբանելու, այլեւ զարգացնելու եւ խորացնելու հարցում:

ՅԱԿՈՒՄ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

Վերաբաղ

Ամեն ամանոր կը մտածենք անցնող տարւան մասին, վերաբաղ մը կը կրնանք սեւ ու սոխակ օրերուն եւ ւալի լաւ ու բարին կ'ակնկալենք յաջորդ տարին: 2023-ը փակելու վրայ ենք եւ հաշուեկէի մը ընելու ենք, տեսնելու համար, թէ ի՞նչ սեւ ու սոխակ կ'եստու արժանացաւ անցնող տարին ըստ իւրաքանչիւրիս հայեցակէսին: Բաներ կան, որոնք բոլորին համար նոյնն են, բաներ ալ կան, որոնք իւրաքանչիւրին համար տարբեր յիշուի արժանացած են: Մէյ մը ամփոփենք համաշխարհային կարեւոր իրադարձութիւնները, ապա՝ լրատուական դարձնենք մեր վրայ:

Ռուս-ուկրաինական դաշտագոյնը իր երկրորդ տարին թեւաւորած էր ու երրորդն ալ հորիզոնի վրայ է, եթէ անուշաբթի հրաժարու մը զինադադար չհռչակուի մինչ այդ: Այս «հրաժարու» բառը զգուշութեամբ կը գործածենք, քանի որ ոչ մէկ գրաւական կայ մտաւոր խաղաղութեան, այնքան աստիճան որ երկու կողմերն ալ դաշտագոյնը շարունակելու մասին կը խօսին, մէկը՝ դաշտագոյն, միւրը՝ նոյնատեղի չափազանց ջանքերով: Փաստէն, Ռուսիան կը կռուի սասնակ մը մեծ դաշտագոյններու դէմ, որոնց միլիտարաւոր դրամական եւ զինական օժանդակութիւնները թէև կը շարունակուին, սակայն արդէն որոշ տեղափոխումներ կը կատարուին որոշ երկրներու կողմէ, դրամական օժանդակութեան սահման մը դնելու առաջարկով: Այդ երկրները հաւանաբար չէին նախատեսուած, որ այսօր կ'երկարի դաշտագոյնը ու սակայն ալ յիշուի երկարի: Որոշ դաշտագոյններ սկսան մտադրուիլ անվերջ դրամ թափելով դաշտագոյն մը մէջ, որ վերջ չունի եւ իրենց միջակայն օժանդակութիւնները սկսան ազդել իրենց ֆինանսական կացութեան վրայ: 2024 նահանջ տարին ի՞նչ վերադարձնուի է կռուող կողմերուն:

Հոկտեմբերին դաշտագոյնը Պաղեստին-Իսրայէլ անակնկալ դաշտագոյնը որդէս խարոյկ սկսաւ ու հրդեհներու վերածուցաւ, երբ դաշտագոյններու զինուոր կազմակերպութիւն «Համասը» աննախադէպ յարձակում մը գործեց Իսրայէլի վրայ եւ բաւական լուրջ վնասներ հասցուց ցարդ «անդաշտագոյն» կարծուած Ցահալին: Իսրայէլի համար դաշտագոյնական մտադրու հարուած էր, ու դաշտագոյնները եղաւ շատ անողորմ, մարդկային ու դաշտագոյնական բոլոր ընդունուած կանոններուն խախտումով, Կազախի մեծ մասը փառաւոր ընելով 450.000 բնակչի միտուր գէտին հաւասարեցնելով, 19000 զոհ, մօտ կէս միլիոն վիրաւոր եւ ւալի քան մէկ ու կէս միլիոն դաշտագոյնի գաղթական դարձնելով: Վրէժի այս ձեւը անընդունելի վայրագութիւն նկատուեցաւ, քանի որ դաշտագոյն «Համաս»-ի դէմ ըլլալով՝ զոհերուն ջախջախիչ մասը անմեղ քաղաքացիներ են, որոնց մէջ մեծ էր թիւը կիներու եւ երախտներու:

Համաշխարհային դաշտագոյնութեան ալիքները ոչինչ փոխեցին կացութենէն: Իսրայէլի վարչապետը որոշած է ոչնչացնել «Համաս»ը, սակայն վերջինի ոչնչացման ոչ մէկ գրաւական կայ ցարդ: Կազախի մէջ թաղ առ թաղ խուժեցին իսրայէլեան բանակային միտուրները, դաշտագոյններուն նաեւ սասնակներով ընդդաշտագոյն գէտնողիները, սակայն ցարդ չգտան իսրայէլացի գէտներուն կալանաւորման վայրերը: Գէտներու փոխանակումը կը կատարուի աստիճան մը, սակայն դեռ մեծ թիւ մը կայ անյայտ: Ըստ Իսրայէլի վարչապետին, այս դաշտագոյնը դեռ երկար յիշուի: Նայինք յաջորդ տարի ի՞նչ յիշուի փոխուի:

Ազգային տեսանկիւնէ՝ այս երկու մեծ իրադարձութիւնները կը «նստմանան» մեր կորուստին բաղդասած, դիտուած հայու աչքով: Կորուստներով Ազգախն, յանձնեցին մեր թեւամասին, մէյ մը ենթարկուելով Եւրոպայի մեր բարեկամներու խորհուրդին, մէյ մըն ալ Ասրմէյճանի հետ խաղաղութեան դաշտագոյն կնքելու զոհաստեղանին վրայ: Ըստուցաւ ու դեռ ըստուցաւ շատ բան կայ այս առթիւ, գլխաւորապէս որդէս ինքնադաշտագոյնութեան, որդէս անօթի յուշարձան, ուր յանձնման ամեն տարեկան տրաւու ենք եւ գլխաւորապէս անոր դաշտագոյնը զարմելու ենք, եթէ օգուտ մը ունի: Տակաւին օրէն կախուած այս խաղաղութեան դաշտագոյնը դիմաց մայիսին ինչէ՞ր յիշուի դաշտագոյն թեւամասին, ի՞նչ ապագայ մտադրուած գրաւականներ, ի՞նչ ստորակայական երեւոյթներ...

Այս կորուստին դիմաց երկու կարեւոր նուաճում, որոնք իրենց բարոյական ծաւալով չեն հաւասարիւր Ազգախն կորուստին, բայց մտքին մէջ երկու մտքեր են. մին Նոյնիւնի մրցանակակիր հայ երիտասարդ գիտնականը, միւրը՝ Հայաստան կոչուած արքանեակը:

Վերջին ժողովին Ֆրանսիա Պաղը Կաղանդի նուէր մը մատուց կաթոլիկ աշխարհին՝ դաշտագոյն արտօնեց օրինել միտուր ամուլները... Եկեղեցի մը, որ աղաւաղաւոր կարգիլէր, այսօր կ'արտօնէ միտուրականներու ամուլներու...

Թող չարը երթայ, բարին գայ: Թող յաջորդ տարին իսկական խաղաղութեան տարի ըլլայ համայն աշխարհի:

Իրանը կներգաւի՞ դաշտագոյնի մէջ

ԳՐԻԳՈՐ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Իրանագիտ

Գազախի հասկածում բռնկված դաշտագոյնի հետք սկզբից շատերին էր հետաքրքրում՝ արդյո՞ք Իրանը կներգաւի ռազմական գործողությունների մէջ:

Այդ հարցին շատերը դաշտագոյնի մեկնարկից մեկ շաբաթ անց կենտրոնական հեռուստատեսությունը սկսած հարցազրույցի ժամանակ, չբացառելով իրադարձությունների զարգացման որեւէ սցենար:

Ռուսական Sputnik լրատվական գործակալությունը, փորձելով զսնել ռազմական գործողություններում Իրանի հնարավոր ներգրավվածությամբ վերաբերող հարցի դաշտագոյնը, տեսակէտ է հայտնել, որ միջազգային կանոնակարգի տեսանկյունից, եթէ Իրանը Իսրայէլի կողմից հարձակման ենթարկվի, Թեհրանը փոխադարձաբար կարձագանքի դրամ: Անուշաբթի, դժվար է դաշտագոյնները, որ Իսրայէլը հաշտագոյնի չի առնի ազդեցիկ ենթարկված Իրանից ակնկալվող վստահութեամբ:

Sputnik-ը կարծում է, որ այդ դաշտագոյնը էլ Իսրայէլը բախման չի գնա Իրանի դէմ: Դրանով հանդերձ, Իսրայէլը սադրանքների է դիմում եւ փորձում ԱՄՆ-ին մասնակից դարձնել Իրանի դէմ ռազմական գործողություններին:

Sputnik-ի համոզմամբ, քանի որ դեռ Իրանն Իսրայէլի կողմից ազդեցիկ չի ենթարկվել, կխուսափի ռազմական գործողություններ ծավալելու մտադրությունից՝ վստահ լինելով, որ իր դաշտագոյններին կհաջողվի զսնել Իսրայէլին:

Նույն կարծիքին է նաեւ Ալաբամայի համալսարանի քաղաքագիտության դոկտոր Նադեր Էնթեսարը, որը համոզված է, որ Իսրայէլը մտադրու փորձում է ԱՄՆ-ին ներգաւել Իրանի դէմ դաշտագոյն: Թուրքական Anadolu լրատվական գործակալության հետ զրույցի ժամանակ Էնթեսարը նշել է, որ Իսրայէլը միտ է խուսափել է Իրանի դէմ ուղղակի բախման գնալու հեռանկարից: Զաղափազեցը նաեւ վստահ է, որ Իրանն էլ գիտի ԱՄՆ-ին Իրանի դէմ դաշտագոյն մղելու Իսրայէլի սադրանքների մասին, եւ ամեն կերպ խուսափում է դրանից: Այդ դաշտագոյնը էլ Էնթեսարը համոզված է, որ Թեհրանը կխուսափի Գազախի հասկածում ռազմական գործողություններին ուղղակի մասնակից դաշտագոյն: Դրա մասին է վկայում նաեւ վերջին օրացումում տարածվող Իրանի հայտարարություններն առ այն, որ Գազախի հասկածում դաշտագոյնի շարունակական կարողություններին համար ահռելի միջոցներ է հասկացրել: Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, վերլուծաբանի սկզբնական, իր տարածադրության տակ ունի 600 միլիոն հեռահարությամբ թեւա-

գային շահերի վրա:

Նադեր Էնթեսարի կարծիքով, Իրանը միայն այն դեպքում կարող է Իսրայէլ-ՀԱՄԱՍ հակամարտության մէջ ներգաւել, եթէ Թեյ Ալիլը խախտի Թեհրանի սահմանած կարմիր գիծը՝ սղառնալով Իրանի տարածադրության ամբողջականությանն ու երկրի կենսական շահերին:

Պատշաճության եւ արտաքին քաղաքականության բնագավառի փորձագէտ եւ քաղաքական վերլուծաբան **Ջորդան Զոհեհնի** կարծիքով, նախագահ **Բայդենի** կառավարությունը չի թափանցում դաշտագոյնի խուսափելու իր մտադրությունը: սակայն, գիտակցելով հանդերձ Գազախի դաշտագոյնում Իրանի ներգրավման հետեւանքները, ԱՄՆ-ը շարունակում է սադրիչ հռետտաբանությամբ բորբոքել դաշտագոյնի կրակը:

Ջորդան Զոհեհնը նույնպէս համոզված է, որ Իրանի հետ դաշտագոյնը որդէ մերձակորաւելյան տարածադրանի համար ողբերգական հետեւանքներ կունենան:

Վերլուծաբանի դաշտագոյնում, իսլամական հանրապետության կառավարման համակարգը սաղալելու եւ միջուկային կարողությունները ոչնչացնելու նոյնատեղի Իրանին ռազմական գործողությունների մէջ ներգաւելով՝ Վաշինգտոնը երկու ճանադարի ունի՝ ռազմաօդային եւ ռազմածովային ուժերի հասցրած հարվածներով Իրանին զգալի կորուստներ դաշտագոյնից հետո, ցամաքային ուժերի օգնությամբ հասնել վերջնամտաակին: Սակայն, Ջորդան Զոհեհնի կարծիքով, Իրանի ռազմական հնարավորությունների սխալ հաշտագոյնով դաշտագոյնակործան, երկու տարբերակներն էլ կարող են խնդրահարույց լինել, քանի որ Իրանին կադրուալադիայի ենթարկելու համար ռազմաօդային ու ռազմածովային ուժերի կիրառումը լուրջ խնդիրներ կարող է առաջացնել հետք ԱՄՆ-ի համար:

Վերլուծաբանը համոզված է, որ ԱՄՆ հարձակման վստահի հաշտագոյնում, Իրանն իր ռազմական կարողությունների համար ահռելի միջոցներ է հասկացրել: Իրանի Իսլամական Հանրապետությունը, վերլուծաբանի սկզբնական, իր տարածադրության տակ ունի 600 միլիոն հեռահարությամբ թեւա-

վոր հրթիռներ, ՀՕՊ համակարգեր, 3000 միակոր բախտիկ հրթիռ, 6000 ծովային ակաւ եւ տարածադրանի ամենադոր ամօդաչու սարքերը:

Իրան հասնելուց հետո, հաշտագոյն է վերլուծաբանը, Վաշինգտոնը հանդիմաւելու է տարածադրանի ամենամարտական բանակներից մեկի դիմադրությամբ: Իսկ Իրանին կարձ ժամկետում դաշտագոյնի մասնելու հեռանկարն այնքան մտուտ է, որ ԱՄՆ-ը կգերադասի ձեռնդաշտ մնալ մնան արկածախնդրությունից:

Ռազմական գործողությունների մէջ ներգաւելու հաշտագոյնականության մասին ուշադրաւ վերլուծություն է ներկայացրել նաեւ Foreign Policy դաշտագոյնը, որի բնորոշմամբ, Գազախի դաշտագոյնի սկզբնական օրացումում Իրանի ու Իսրայէլի միջու բախման հնարավորությունն աւելի մեծ էր: Դեռեւս Հզբալաիւր սղառնում էր նոր ճակատ բացել, իսկ ծայրահեղական ուժերն Իրանում իրենց աջակցությունն էին հայտնում ռազմական գործողությունների մէջ Իրանի ներգրավման հարցում: Թերթը հիտեցնում է, որ դաշտագոյնի մեկնարկից ընդամենը երկու շաբաթ անց, ԻԻՀ ԱԳ նախկին նախարար **Մոհամմադ Ջաւադ Ջարիֆը** խոսում էր գաղտնազերծված մի նամակի մասին, որի համաձայն, Իրանի արմատական ուժերը փորձում էին իտաւուրություններին համոզել՝ ՀԱՄԱՍ-ի կողմից Իսրայէլի դէմ դաշտագոյն սկսել: Դրանով հանդերձ, Foreign Policy-ի գնահատմամբ, տարածադրանային լայնածաւալ դաշտագոյնի հաշտագոյնականությունը շատ ցածր է:

Առկա են նաեւ մի շարք դաշտագոյններ, որոնցից ելնելով, Foreign Policy-ի կարծիքով, Իրանը գերծ կննա ՀԱՄԱՍ-ի արմունց Իսրայէլի դէմ դաշտագոյն մղելու մտադրությունից: Թերթի ներկայացրած դաշտագոյններից առաւել հաշտագոյնական են թվում հասկադէտ հնարավոր դաշտագոյնի դեպքում եւ, Իրանի քաղաքական ու տեստական բարդ իրաւիճակով դաշտագոյնակործան, հասարակության համընդհանուր մոբիլիզացիայի անհնարնությունն ու դաշտագոյնի խորհրդարանական ընդդիմության միտարանությունը:

ՆԱԻՐ ՅԱՆ

Ճոխ ու ղաճուճանքներով ենք հոճոսվում

Այս հոդվածը գրելու համար կառավարության Եվրոպայի ու ԱՄՆ-ի օգնությունը...

Բոլորը փաստեցին, որ այս օրը ոչ մի նոր բան չի ավելացել, «էկոնոմ-ռե-ժիմը»...

Ամբողջ Դանիայում աղյուսակային ցուցանիշը 0,2% է, Կոտենհագենի մարզում...

Դանիայի իշխանությունները Ամանորի ժամանակավոր, բայց թանկ...

Իսկ փողոցների լուսավորությունն ու զարդարանքն իրականացվում են բացառապես բնակիչների ջանքերով...

Նույնը Ռալիի հարեան Գարներ փոփոխելու հարցում է, որտեղի 30 հազար բնակիչներն իրենց ձեռքերով են փողոցը զարդարում...

Տոնական զարդարանքի մասին էլ փողոցային զարդարանքների կայքերում ոչ մի տեղեկություն չկա...

Հունգարիայի մայրաքաղաք Բուդապեշտում ամեն սառի 4 միլիոն զբոսաշրջան է...

Չիլի է ունենում: Նախանցյալ տարվանից այդ փողոցն ամանորյա զարդարանքների 1/3-րդն է միայն օգտագործում...

Պրահայի գլխավոր տոնածառի բարձրությունը 25 մետր է: Վաղուց է գնվել: Զարդարվելու ամեն օր տոնածառի վրա ծախսում է ընդամենը...

Նր 4 եվրո: Ամանորյա ծախսերը վերջին տարիներին մի քանի անգամ նվազեցրել են, սեղանները են հոսանք խնայող լամպեր...

Բեռլինում համայնքի վարչի լուսավորությունը նույնպես կրճատվել է, իսկ տոնածառն անդամայն է ու համեստ:

Իսկ հրավառության մասին խոսք անգամ չկա չի կարող: Գերմանիան Ավստրիային, Չեխիան Լեհաստանին, Հունգարիան Ռումինիային ոչ մի թիզ հող չի նվիրել...

5000 տղայի չեն գոհաբերել «հանուն ոչնչի», նրանց ղեկավարները կործանման ու ոչնչացման վստահ չեն...

ու են, որ լուսավորությունը են Ամանորը մեծ, խնայողություններ են անում, ինչ է թե ղեկավարների գումարներով «մի ցավի ուս կորեն»:

Իսկ Երեւանում... միայն այս օրը ամանորյա լուսավորության վրա ծախսում են...

վել է 202 միլիոն դրամ: Ավելի քան կծախսվել, եթե անցյալ տարի 2 միլիոն դոլարից ավելի ծախսած չլինեին:

Սեփականակերտ ուրվականների հարկ է հիշեցնում, այնտեղ աղբերակների են տոնածառ դնում ու իրենց մոլորակներով համեմատված քննադատներ սարածում:

Երեւանի գլխավոր տոնածառի լույսերը վառվեցին՝ ուղեկցվելով ճոխ հրավառությամբ, համերգով, արեւն ու աստղերը խամրեցնող ճաճանչներով:

Տոնակատարության գմբեկ-դրմբոցները, ճարձարները հասան մինչեւ Բաբու, որտեղ գառան մորթու սակ գալլերն Արցախը խժռելուց հետո Երեւանում գալլի մորթու սակ մսած գառների հետ հիմա էլ Հայաստանը հոճոսելու ծրագիրն են հսկակեցնում:

Ինչ խոսք ճոխ ու ղաճուճանքներով ենք հոճոսվում:

ԱՄՆ-ի Հյուսիսային Կարոլինա նահանգի մայրաքաղաք Ռալիում վերջին տարիներին նույն տոնածառն է դրվում՝ նույն խաղալիքներով ու լույսերով:

Պատգամավորների՝ անցնող տարվա աշխատանքի լավագույն բնութագիրը սիգնիֆիկանտ աշխատանքի դարձվածն է: 2023-ին երեսփոխաններն, անխոս, ընդունել են նաեւ այնպիսի օրենքներ, որ, գոնե որոշ չափով, մարդկային տնտեսում են եղել: Դրանից սակայն ՀՀ «հոլանդական արժանապատիվ» փողոցային հուզող անվանագրային եւ սոցիալական բնույթի հարցերը դուրս-ինչ չեն մեղմվել: Հացի գինը չի էժամացել, կոմունալ ծախսերի համար նույն գինն ենք վճարում, աշխատավարձի առյուծի բաժինը վարկի մարմանն է գնում եւ այլն: Ինչ վերաբերում է անվանագրությանը, ապա սեղանների 19-ի Արցախի երկօրյա ղաճառն ու արցախահայության բռնի տեղահանությունը սրբեցին-սարան ղաճառանված լինելու հույսի վերջին հյուլեն:

Իրար՝ «դաս տալով», մարդկանց՝ խաբս տալով

Եվ չնայած այս ամենին՝ խորհրդարանականները՝ ընդդիմադիր եւ իշխանական, հոխորհարուց չեն հոգում: Ասես ճոռոմախոսելու մրցույթի մասնակցելիս լինեն՝ զբաղեցնելու ղաճառավոր 2-րդ եւ 3-րդ հորիզոնականները. 1-ին տեղում արդեն 5 տարի անընդմեջ նույն ղաճառն է:

Խորհրդարանական ընդդիմությանն այս օրը էլ չի աջակցել հասնել Փաշինյանի հրաժարականին՝ չնայած, որ նա հեռանալու հրահրության մասին «ուլս-րաընդդիմադիրները» խոսում են գրեթե ամեն օր: Բայց խոսելու զուգահեռ՝ ամեն օր լեզիմացնում են ԶԳ-ի իշխանությունն ու մանդատը տալ-տալ գր-

կած՝ նստում-մնում: Պետության համար ի՞նչ կարեւոր, «դարակազմիկ» ֆայլ է արել ընդդիմությունը, որ ամեն գնով ղաճառն է մանդատը: Հարցի ղաճառան իրար մոտ այս ղաճառն ընդդիմադիր ու-

վ ղաճառավորի շուրթերից չի հնչել: Մարդիկ ղաճառն չեն ցանկանում կառավարման ֆառս ստեղծել եւ արար աշխարհին ցույց տալ, թե ինչպես է «ժողովրդավարության բասիոն» Հայաստանի «ժողովարհարութեն» առանց իրենց, միասար կառավարում երկիրը: Կամ էլ գերադասում են աշխարհին ցույց տալու փոխարեն՝ աշխարհն իրենք իրենք սարստակ գործողում-վոյաճների մեկնելով: Հոգ չէ, թե Հայաստանի ղեկավարությունը, իրենց իսկ բնորոշումով, մագից է կախված, կարեւոր իրար «դաս տալով», մարդկանց էլ խաբս տալով՝ կեղծ օրակարգեր գնե-րացնելն է:

2023-ի ֆաղափական հրադարձություններն ի մի բերելու եւ դրանք «Ազգ»-ի՝ այս արվա վերջին համարում ներկայացնելու մտադրությունների ժամանակ որոշեցի հակառակ ճանադարհով գնալ. ոչ թե մարդանց ներկայացնել ֆաղափական գործիչների՝ արդեն ոչինչ չատող ու չսվող խոսքը, այլ վերջիններիս փոխանցել շարքային ֆաղափացիների մտրումները, որ չհնուվնդների ականջին, չգիտես՝ ինչու, հասու չէ. կամ չեն ուզում լսել, կամ ձեռացնում են, թե չեն լսում: «Ազգ»-ի գրուցակիցը Պարսապան, մանկավարժ, արցախցի Չարինե Խաչատրյանն է:

- Տիկին Խաչատրյան, 2023-ը մեզանից արավ մեր գույգ հանրադարձություններից մեկը, որի մասին դասկերացում ձեռավորել էի ձեր օգնությամբ: Այսօրվա դեպքում եմ՝ երբ ինձ դորոցում «Հայոց դասնություն» առարկան էի դասավանդում, Դարիվանի ու Գանձասարի մասին առանձնակի այնուխիս խնամով էի դասնում, ասես ձեռնով շոյելիս լինեիք նրան: Հիմա որքացած մեր վանքերն ու կոթողները կղզիացել են, աղոթի փոխարեն կեղոսքերան աղոթեցանցիների հոխորսանքներն են խորանին հասնում: Մտովի դեռ գրկում, փարվում ու փայփայում է կոթողները, եւ ի՞նչ են ասում ձեզ նրան:

- Ոչ միայն վանքերն ու եկեղեցիները, այլև մենք՝ մի անբողջ հայ ժողովուրդ է որքացած ու շարժած, դեռ չասած, որ հասկադեա արցախցիները ֆնում-արթնանում են օրվա հրամայականով՝ անորոշությամբ, լարգադեա գոյատեւելով: Երևանում ֆիզիկադեա են, ինձ հոգին Արցախում է գի-

«Արցախի եւ Հայաստանի դեկավարները Պիղասոսն ու Տուդան են, բենզինի դայթյունը՝ դժոխի կրակը»

ծեր ու ցերեկ: Նրա շնչով եմ ամրում ու ինձ ամրացնում: Արցախն ինձ կարոն ու սերն է՝ հավերժական ու անդավաճան: Ինչ վերաբերում է ինձ ու Արցախի երկխոսությանը, ադա գրուցներում միտ ուզում եմ արդարանալ նրա առաջ, ասել՝ խնդրում եմ, ների, որ քեզ մեռակ թողեցիք: Բայց միեւնույն դահին գիտակցում եմ, որ մահվան ուղիղ սղառնալիքի տակ մնալուն այլընտրանք չկար այլեւս:

- Եվ ի՞նչ է ասում ի դասախան:

- Պիղո կաց, լոխ լավա ինան, մին դասառել էլ տեմ կաց: (ժոցում է- Ս.Վ.):

- Բռնի տեղահանության ձանադարհին տեսել եմ մարդկության դասնության դաժանագույն տեսարաններից մեկը՝ գաղթը, հիմա, երբ արդեն մոտ 4 ամիս է անցել, ու, վստահ եմ, երկար-բարակ մտրել եմ Արցախի երեկվա, այսօրվա ու վաղվա մասին, ի՞նչ հարցեր եմ առանձնացրել ու ստացել եմ արդյոք դրանց դասախանը: ՌՎ, որտեղ եւ ինչնում էր մեղավոր:

- Այն ամենը, ինչ միայն ֆիլմերում էի տեսել կամ գրերում կարդացել, ինքս անցա դրա միջով: Ինքս էլ կարծես ինչ-որ մի ֆիլմի կամ գրի կերպարներու լինեի... Շատ հարցերի դասախանը չունեմ, բայց մի բան հստակ գիտեմ՝ եղածը հետեւանք էր մեր նյութադաս դեկավարության վարած ֆաղափականության, ինչին հասարակությունը հավասում էր: Հոխորում էին, սում էին, թե դայփարում եմ, հոյս էին տալիս, թե ամեն բան լավ կլինի, իսկ մենք հիմարաբար հավասում էինք նրանց: Դեռ չասած, թե ինչքան էինք հավասում ռուս խաղադադարներին: Մեր վերջին հոյսը նրանք էին: - Մեր նախորդ գրուցի ժա-

մանակ այսուխի մի միտ ասացիք. «Թե՛ մեր, թե՛ երկիր մոլորակի մարդկության համար Արցախը դասախան սվեց, իսկ վառելիքի դահեստի դայթյունից առաջացած կրակն ասես դժոխի կրակը լինեք»: Իհարկե, հոգեւոր մեղանչումները չեն Արցախի հայաթափման թիվ մեկ դասնանը, բայց գուցե հոգեւոր ներաշխարհի չունեցող ու ուրկամոլության անբուժելի ախտով տառադող մարդիկ մեր փոքրիկ հայրենիքի գլխին ֆար գցեցին:

- Եւթյամբ Ասվածասեր եմ, ու դա ինձ ուրախացնում է, ինձ շուրջը կասարվող ամեն ինչ, վերագում եմ Բարձրալին, որ դա նրա կամով է: Հիմա էլ եմ նույն մտին, որ մենք՝ արցախցիներս, դասախան սվեցինք մարդկության կասարած մեղերի համար, երկիր մոլորակի՝ մեզ բաժին հասած դախասավայրերից մեկը մեզ համար դարձավ դժոխք, որտեղ այրվեցին շատ անմեղ մարդիկ: Եվ, գիտեք, գուցե դա էլ է արդարացված, ֆանգի ասվածաճնչյան՝ «սիրի

մերձավորիդ ֆո անձի դեա» դասգամը հակադրել եմք ամբողջ ուժով ու եւթյամբ դիմացինին ասելու՝ ուղեղը մթազող ախտով: Բոլորը բոլորին անիծում են, հայիոյում, անհանդուրժողականությունը սրբել-սարել է բանակաւնությունը:

Բայց Արցախի գլխին ֆար ֆողները դրանք Արցախի և Հայաստանի Հանրադարձության առաջին դեմքերի են, մեկին ես անվանակոչել եմ Հուդա, մյուսին՝ Պիղասոս, որ Արցախին՝ վեռության եւ ֆաջության մարմանցումը, ֆավության նոխազ դարձրին:

- Վերջին տարիներին մանկավարժությամբ չէիք գրադվում: Բռնի տեղահանությունից հետո կրկին դորոց եք մեղ՝ Երեւանում: Հիմա ի՞նչ եք փոխանցում երեխաներին, ի՞նչ սրտով, ի՞նչ զգացումներով: Հասկադեա ձեզ՝ «Պասնություն» առարկայի ուսուցչի համար, կարծում եմ, չափազանց ծանր կլինի դասնել ժամանակ առ ժամանակ մկրսավող հայրենիքի մասին:

- Անխոս, բավականին ծանր է մեռել դորոց եւ դասնության դասագիրք վերցնել, բայց դա էլ երկի Աստո նախախնամությամբ է: Հիմա գուցե ասեք՝ ամեն բան Աստուն են վերագում, բայց աշխատանքի եմ անցել Վազգեն Առաջինի անվան դորոցում, ինչը թե՛ դասավորեցնող է, թե՛ դասվաբեր: Ինձ սաներին փոխանցել ու փոխանցում եմ սեր՝ հայրենիք, որի սահմանները, ցավով, ամեն օր բզկվում են: Մեր եմ սերմանում նրանց մեջ՝ հայ մարդու, եւ, առհասարակ, մարդու հանդեմ:

- Տարին փոխվում է, ու բնականաբար ինքներս մեզ մտրում եմք՝ «Երեւել թե այս նոր տարին»...

- Անդադար մտածում եմ, որ եթե մի հրաժ լինեք, եւ մեզ ասեին՝ կարող եք ձեր տուն վերադառնալ, ադա անգամ թուրքի հարեւանությամբ, բայց դասադիր հայկական անձնագրով, առանց մեկ վայրկյան իսկ հադադելու, կգնան: 2020-ի 44-օրյաից հետո կորցրել եմ բնակարանս՝ Շուշում, բայց չնայած Երեւանում հաստատվելու հնարավորության՝ չմնացի, վերադարձա Արցախ, որտեղ մնացի մինչեւ չարաբասիկ դեղերը: Այստեղի ընկերներս շատ էին ասում՝ վեր կաց, արի, բայց չէի լսում, ինչին համար չեմ ափսոսում: Ավելին, հանգիտ եմ, որ մինչև վերջին դահը մնացի իմ հայրենիքի գրկում, անառակ ուղու դեա չեմ ինձ դահել: Իսկադեա սիրել եմ բնօրրանս, ադրել ու արարել եմ այնտեղ, մարգարայա Շուշում կարողացել եմ տունտեղ դնել, որ հիմա, վստահ եմ՝ ժամանակավոր, վայհարեւանի ձեռքին է հայտնվել:

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

ՉԼՍ, թե՛ ՀԻՄ. նախարարությունն անգամ տերմինի հետ է անհաս

թյուններ սահմանել ինքնակարգավորված ՉԼՍ-ների համար: Օրինակ՝ դեռական ինսփոսներին հորդորի «ֆաղցր աչքով» նայել դիտորդ մարմին ունեցող ՉԼՍ-ներին ու ավելի

դարգեցված ընթացակարգով հավասարմագրել նրանց եւ այլն:

Խոսքի ազատության դասդանության կոմիտեի նախագահ Աճոս Մելիքյանն

«Ազգ»-ի հետ գրուցում ասում է՝ լրասվամիջոցների ընտրությունն է լինելու ինքնակարգավորման համակարգին մաս կազմելը, և եթե լրասվամիջոցը դրան մաս չկազմի, չի դարդելու նրա լրասվամիջոց լինելը: «Այդ արտոնությունների հարցը դեա է լավ ֆնմարկվի, որդեսգի այն չլինի միջամտող կամ էական տարբերություն առաջացնի լրասվամիջոցների համար, որդեսգի հանկարծ այնուքս չստացվի՝ օրենք ռեգրեսիվ լինի, ինչը տեսել եմք նախորդող 2-3 տարիներին, երբ իշխանությունները ռեգրեսիվ օրենսդրական նախաձեռնությունների շարք մեակեցին ՉԼՍ-ների մասին,- իրեցնում է մեր գրուցակիցն ու մասնավորեցնում,- 5 ռոդե էր դակաս, որ ԱԺ-ն ընդունեք օրենք, որով արգելվում էր հղումը

չնույնականացվող ադբյուրներին: Մեզանից մեծ ջանքեր դահանջվեցին, որդեսգի այդ օրինագծի հեղինակը նախագիծն ուղարկի ԵԽ, ստանա փորձագիտական եզրակացություն, որ այդդես չի կարելի, լրագրողը կարող է օգսվել ցանկացած ադբյուրից, բայց դասախան մասկությունը մնում է լրագրողի վրա»:

Մելիքյանը շեռում է, որ նույն օրենքի մեջ մեկ այլ դրույթ էլ կա, որով նախատեսվում է լրագրողի հավասարմագրման դարդարեցում, ինչն ընդունելի չէր: Ի դեղ, օրինագծով առաջարկվում է նաեւ հրաժարվել «Չանգվածային լրասվության միջոց» տերմինից եւ գործածության մեջ դնել «Հանրային իրագրական միջոց»-ը:

ՍԵՎԱԿ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆ

Որդեսգի դեաթյունը կամ «օրենքը» չմեռնե մասի եւ մասանու՝ լրասվամիջոցի եւ դրա սղառողի, արանքը, արդարադասության նախարարությունն առաջարկում է փոփոխել եւ լրամեակել «Չանգվածային լրասվության մասին» օրենքն ու դասի խաղադողների համար ինքնակարգավորման համակարգ ներդնել: Ինչ է այն եմթարդում. ունենալ դիտորդ մարմին, որ կֆնմարկի լրասվամիջոցի կամ լրագրողի եթիկային առնչվող հարցերը, գնահասական կտա ու կփորձի հարթել տարածայնություններն՝ առանց դաս ու դասասանի: Ինքնակարգավորող մարմինը, ըստ նախագծի, կարող է գործել թե՛ ՉԼՍ-ի ներսում, թե՛ դրանից դուրս՝ ընդհանուր դասի համար: Փոփոխությունների նախնական տարբերակով, որ շրջանառված է e-draft հարթակում, ինքնակարգավորումը դասադիր չի լինի, բայց կարող է արտոնու-

ԳՈՐԱՐ ԲՈՏՈՅԱԼ

Մոսկվայում «Ազգի» հասուկ թղթակից

Դեկտեմբերի 14-ին Մոսկվայի համահայտ «Գոսիմի Դվոր» դահլիճում տեղի ունեցավ ՌԴ նախագահ Վլադիմիր Պուտինի մամուլի ամենամյա մեծ ասուլիսը...

Ասուլիսին մասնակցելու համար հավասարազրվել էին ռուսական եւ արասահմանյան ՋԼՄ-ների հարյուրավոր ներկայացուցիչներ...

Միջոցառումը տեղի է ավելի քան չորս ժամ, որի ընթացքում երկրի ղեկավարին տրվել է 67 հարց: Նաեւ ուղիղ գծով Վլադիմիր Պուտինին է ուղարկվել է ավելի քան 2 միլիոն հարց:

Փորձագետների գնահատմամբ՝ երկխոսությունը, ինչ-դեպ միտոս, կառուցողական էր: Իսկ նախագահի մամուլի ծառայությունից էլ տեղեկացրին, որ արդեն իսկ միջոցառման ընթացքում դաշնայիններն ու իրավադատ մարմինները բարձրագույն բազմաթիվ հարցերի վերաբերյալ որոշումներ են կայացրել:

Միջոցառման գլխավոր թեմաներից մեկն, իհարկե, Ուկրաինայում հասուկ ռազմական գործողությունն էր: Այս թեմայով բառացիորեն հարցերի տարածքը տեղաց. դրանք վերաբերում էին զինծառայողներին ժամանակին վճարվող գումարներին, նոյաբաններին, թղթաբանությանը, զինսեփականի արտադրությանը:

Նաեւ բոլորին հետաքրքրում էին ռազմական եւ ստատիստիկական բնույթի բազմաթիվ հարցեր, մասնավորապես, ռուսական բանակի գործողություններին, իսկ գլխավոր հարցը հետեւյալն էր՝ ե՞րբ է խաղաղություն հաստատվելու:

Այս առնչությամբ Պուտինը ընդգծեց, որ հասուկ գործողության նպատակները «չեն փոխվի» այնքան ժամանակ, մինչեւ որ կգա խաղաղությունը եւ «մենք կհասնենք մեր նպատակներին», այն է՝ Ռուսաստանի անվտանգության ապահովումը, եւ դրա շրջանակում՝ Ուկրաինայի ադառազմականացման հարցը: Նա նշեց է, որ արեւմտյան երկրները շարունակում են զենք մատակարարել Ուկրաինային, սակայն ռուսական բանակը նրանց ձախողված «հակահարձակումից» հետո հաջողությամբ ոչնչացնում է դրանք եւ կարունակի ոչնչացնել:

Նախագահը դասասխանեց նաեւ զորահավաքի երկրորդ ալիքին առնչվող հարցին՝ «մեր ինչի՞ն է դեպք գորահավաքը, այսօր դրա կարիքը չկա»: Նա նշեց, որ բացի զորահավաքային զինվորականներից, Ուկրաինայի դեմ հասուկ գործողությանը մասնակցում են նաեւ կամավոր-

Վլադիմիր Պուտինի ամենամյա մամուլի մեծ ասուլիսը

ներ: Դեկտեմբերի 13-ի սվյալներով՝ հավաքագրվել է 486 հազար կամավոր, իսկ մինչեւ 2023 թվականի վերջը կլինի «մոտ կես միլիոն»: Պուտինի խոսքով՝ «հայրենիքի շահերը դաշնայինները դաստիարակում են ռուսական զինվորականներին, որ հաղթանակը մերն է լինելու»: Եզրափակեց Վլադիմիր Պուտինը:

Պուտինը անդրադարձավ նաեւ 2024 թ. մարտին կայանալիք նախագահական ընտրություններին: «Ազատ դեմոկրատիայի ընտրությունները ենթադրում են Ռուսաստանի ինֆրախոսություն, իսկ մեր երկիրը չի կարող գոյություն ունենալ առանց ինֆրախոսության, որն իր մեջ ներառում է՝ երկրի դաշնայինությունը եւ անվտանգությունը»:

Բազմաթիվ հարցեր տրվե-

ցին սնտեսության, այլ ղեկավարների հետ փոխհարաբերությունների հետազոտության, դասախոսության մասին: Նախագահի դասասխաններից գլխավորը հետեւյալն էր. Ռուսաստանը դիմակայեց արեւմտյան դաշնակցության հանդեպ, Ռուսաստանի սնտեսության անվտանգության սահմանը «բավական է ոչ միայն վստահ զգալու, այլեւ առաջ արժեքները համար»:

Խոսելով աշխարհաբազմազան տարբեր զարգացումներից, մասնավորապես՝ **Ջայասանին** առնչվող հարցից, Պուտինը նշեց, որ **ԱՊԳ-ից, ԵԱՏՄ-ից ու ՀԱՊԿ-ից Ջայասանի դուրս գալն անհնար է թվում նրա շահերից**:

Անդրադառնալով ՌԴ-ում ադրող եւ աշխատող միգրանտների խնդիրներին՝ Ռուսաստանի նախագահը նշեց,

որ ՌԴ-ում, որտեղ աշխատում է ավելի քան 10 միլիոն աշխատանքային միգրանտ, սա «բարդ խնդիր» է: Միգրանտները ղեկավարում են ռուսական օրենսդրությունը, իսկ իշխանությունները ղեկավարում են նրանց համար ստեղծված «նորմալ մարդկային» դասարանները:

Մեզ ղեկավարում մարմին, որը միգրացիայի հիմնախնդիրն կնայի ամբողջական, սասց նախագահը:

Պատասխանելով եզրափակիչ այն հարցին, թե ինչ կատարվի նախագահին իմն իրեն, եթե հանդիպելու հետեւի 2000 թվականին, ադա Պուտինը իրեն կատար. «**Պու ծիտ ճանադարհի վրա եւ, ընկեր**»: Եվ ինձ նաեւ կզգուցանեի՝ «միանձնական եւ ավելորդ դյուրահավաստության դեմ՝ այսպես կոչված գործընկերների նկատմամբ»:

Եվ վերջում նախագահը խնդրեց «չբարկանալ եւ չնեղարեւել», քանի որ անհնար էր դասասխանել բոլոր հարցերին: Նա, սակայն, չի կասկածում, որ յուրաքանչյուր հարցի իր մամուլի ծառայության կողմից խնամով ընթացք կսրվի եւ ոչ մի հարց անդաստիան չի մնա:

Լրագրողների անմախաղ մեծ թվաքանակի եւ դահլիճում «ձեռքերի հեղեղի դասառով «Ազգի» թղթակցին, ցավով, այդպես էլ չհաջողվեց հարցեր հնչեցնել:

ՀԱԿՈՒ ԶԱԶՐՅԱԼ

Թուրքագետ

Դեկտեմբերի 7-ին Գազայի հասկանում Իսլամական դիմադրության շարժման՝ ՀԱՄԱՍ-ի եւ իսրայելական դաշնակցության բանակի միջեւ սկսած ռազմական բախումները Իսրայելի նախաձեռնությամբ սարածվեցին Անդրհորդանանի՝ Պաղեստինի ինֆրախոսության տարածում: Ռազմական գործողությունների աշխարհագրության ընդարձակումը բոլորովին չարդարացրեց ՀԱՄԱՍ-ին Գազայում արմատախիլ անելու, դադարեցնելու հիմնովին հաշվեհարդարի ենթարկելու հրեական ղեկավարի մարտավարությունը: Թեեւ Իսրայելը կրկին հիմնահասակ ավերեց Գազայի գլխավորությամբ Պաղեստինի ֆադախները, սղանեց մոտ 20 հազար դադարեցնող, նորածին մանուկները ներառյալ, խրվեց ճահճի մեջ: Թվում է, թե հիմա նրա առաջնահերթ խնդիրը «դասավոր» նահանջն է: Բայց ինչու՞ն:

Կարծես հարցի դասասխանը Իսրայելն էլ չգիտի: Սակայն Գազայում ՀԱՄԱՍ-ի դեմ սանձազերծված, ադա, վերաճելով լայնամասշտաբ դաշնակցության, ողջ Պաղեստինը ընդգրկած ռազմական գործողություններից առաջ արդեն հայտնի էր, որ ՀԱՄԱՍ-ը Իսրայելին հարթել չի կարող, բայց չի էլ դադարել: Գալով Արեւմտյան ափի դադարեցնողներին, ադա նրանց էլ բնութագրել է Գազայում բնակվող մի կին, ասելով. «Մենք երկրագնդի վրա կենդանի նահասակներ ենք, դաշնակցության գոհաբերելու

Իսրայելը Գազայում թիրախավորել է ֆրիսոնեական եկեղեցիները, սղանում է ֆրիսոնյաններին

մեր զավակներին հանուն Պաղեստինի»: Նա այս խոսքերով, իր երեխաներին փրկասկզբների սակ կորցնելուց հետո, ինչու է դեկտեմբերի 20-ին նշել է թուրքական timeturk.net կայքը, փորձել է միտքարել ամուսնուն:

Ինչու է երեւում է՝ հաշվեհարդարի առումով Իսրայելը սոսկ մահմեդական դադարեցնողներով չի սահմանափակվում, այլեւ Գազայում թիրախավորում է նաեւ ֆրիսոնեական եկեղեցիները: Դեկտեմբերի 16-ին իսրայելական զորքերը, դաշնակցություններով, թե սարածում տեղակայված են ՀԱՄԱՍ շարժման գոհայիններ, գնադակոծել են Գազայի Սբ. Ընճանի Կաթոլիկ եկեղեցին, մինչդեռ Իսրայելի հարձակումներից փրկվելու համար այնտեղ դեռեւ

հոկտեմբերի 7-ին սղանում էին Գազայի ֆրիսոնյանները:

Նշվել էր, որ հրեականության հետեւանով եկեղեցուն իր դաշնակցության հետ սղանվել է մայրը, 7 հոգի վիրավորվել: Այնուհետեւ, սակայն, դարձվեց, որ սղանությունը իսրայելցի դիմադրականներն են կատարել եւ սղանված մայրն ու դուստրը՝ **Նադիհա Հալիլ Անսոն** ու **Սամար Զամալ Անսոն** Անգլիայի խորհրդարանի Ներկայացուցիչների դալաշի առաջին դադարեցնող դադարեցնողները **Լեյլա Սորանի** ազգականներն են: Սորանը ելույթ ունենալով խորհրդարանում, ըստ թուրքական մամուլի, ասել է, որ եկեղեցուն սղանումաներից ոչ մեկը որեւէ առնչություն չունի ՀԱՄԱՍ-ի հետ, նրանք միանձնու-

հիներ են, որքեւ եւ հաշնայիններ: Այնուհետեւ նա շարունակել է. «Եկեղեցուն դաշնակցության սանկեր են, իսկ տուրքը՝ զինվորներ ու դիմադրականներ, սղանում են նրանց, ովքեր դուրս են գալիս շենից»:

Դադարեցնողները Նադիհա եւ Սամար Անսոնի սղանությունը, Հոնոնի Ֆրանցիսկոս դադարեցնել է, որ Իսրայելի բանակը Գազայում թիրախավորում է ֆրիսոնյաններին եւ ֆրիսոնեական եկեղեցիներին, ավելացնելով. «Նադիհա Հալիլ Անսոնին իր դաշնակցության հետ իսրայելցի դիմադրականներն են սղանել, ոմանք ասում են. «Սա եւ ահաբեկչություն է, եւ դադարեցնողները»: Ոչ, սա դադարեցնողներն են, սղանում են նրանց, ովքեր դուրս են գալիս շենից»:

Ավելին, Գազայում միայն վերոհիշյալ կաթոլիկ եկեղեցին չի թիրախավորվել. իսրայելական զորքերի հարձակման է ենթարկվել նաեւ Գազայի հարավում Ազ-Չեյթուն թաղամասի հունական Porphyrius եկեղեցին: Մինչ իսրայելական բանակը հրթիռակոծում է ֆրիսոնեական եկեղեցիները եւ սղանում Գազայի ֆրիսոնյաններին, Իսրայելի դադարեցնողները գործիչները անամոթաբար հայտարարում են, որ Գազայում ոչ ֆրիսոնյա բնակչություն կա, ոչ էլ ֆրիսոնեական եկեղեցի:

ԱՐԾԿԻ ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Սաբիտա Դեվի՝ հնդկական կինոյի հայ աստղը

1954-ին ամերիկահայ լրագրող **Լեոն Զեչիչյանը** գրել է, որ հնդկական կինոյի հինգ դերասանուհիներ ծագումով հայ են, բայց կրում են հնդկական ազգանուններ: Ցավոք, նա անուններ չի նշել: Այս շրջանից մեզ հայտնի են միայն երկուսի անունները: Հնդկական կինոյի առաջին աստղերից մեկը՝ 1920-1944 թթ. ավելի քան 40 ֆիլմում նկարահանված **Փեյշըն Զուվերը** (1902-1993), քառորդ հայ էր, մայրական կողմից հայ ռեժիսորներ: Մյուսը **Սավիտա Դեվին** էր՝ հնդկական կինոյի առաջատար դերասանուհիներից մեկը, որը նաեւ բանաստեղծուհի էր: (Եղել է նաեւ Գոհար անունով մի կինոդերասանուհի, սակայն նրա ստույգ ազգությունը դեռ չէ, այս անունը կա այլ ազգերի մեջ էա):

1943 թվականին ամերիկահայ «Աստղաբեր» թերթը մայիսի 14-ի համարում լույս տեսած «Հնդկահայ շարժանկարի աստղ մը եւ բանաստեղծուհի» հոդվածով տեղեկացրել է հետևյալը.

«Հնդկաստանի Փունա ֆադաթն Ուլիշը մ. Կաֆֆին կը հեռագրէ ամերիկեան թերթերուն... Մայիս 1 թուականով, որ հնդկական շարժանկարի ծարարունեսին մէջ ներկայիս կը փայլի թուխ Աստղիկ մը (a brown Venus), որ Հնդկաստան ծնած հայուհի մըն է, Սամիթա Տեվի անունով: ...Ամենէն ժողովրդական դերասանուհիներէն մէկը բնաւ հնդիկ չէ, այլ հայուհի մը՝ ծնած Հնդկաստանի մէջ: Ան կը կոչուի Սամիթա Տեվի եւ կը բնակի իր մօրը հետ Պոմբէյ, ուր կը շինուի հնդկական շարժանկարներու երկու երրորդը: Այս աղջիկը հարկադրուեցաւ սորվիլ Հինդուսթանի լեզուն՝ նախ քան շարժանկարի մէջ երեւիլը: Հիմա, սակայն, այնչափ լաւ կը խօսի այդ լեզուն, որ հանդիսականներէն փչեղծ գիտեն անոր հնդիկ չըլլալը, ինչպէս կ'ըսէ ինքը՝ Սամիթա Տեվին: Հայուհին բանաստեղծութիւն կը գրէ իր դարձուածներուն եւ ունի խոսքեր սեւ շերտ, զորս կը գործածէ համբոյրներ թելադրելու շարժանկարի կեսին վրայ: ...Ան կը կրէ հիմնու կարմիր բիծն իր ճակատին վրայ եւ սովորական հնդիկ

հագուստով է (սարիս), երբ նկարաբեմի վրայ կ'երեւի, սակայն երբ կը մեկնի շարժանկարի սթուիոներէն՝ կը հագուի արեւմտեան հագուստներ»:

Մեզ հաջողվեց զսնել Վիլյամ Մաք-Գաֆֆինի նշած հոդվածը՝ վերնագրված «Հնդկաստանի ֆիլմերի շարժանկարը շատ ուղղափոխ է», որը հրատարակվել է «Բիրմինգհեմ Նյուզ» հանդեսում (1943, մայիսի 2, էջ 63):

Ժամանակի ամերիկյան այլ թերթերում եւս բազմաթիվ անդրադարձներ կան Սաբիտա Դեվիի հայկական ծագման մասին, սակայն դերասանուհու Վիֆիոմեդիայի էջում նշված է, որ նա իբր հրեական ծագում ունի՝ Այրիս Մոդ Գասպեր իրական անունով:

Հարցը դարձելու նույնպես դիմեցի **Լիզ Չաթրիին**՝ հնդկահայերի ծագումնաբանության մեր օրերի լավագույն մասնագետին, հարցնելով, թե ինչպե՞ս է այս դերասանուհու հնարավոր հայկական ծագման մասին: Չա-

թրի առաջին դասախոսանքը (29 հոկտեմբերի, 2023) հետևյալն էր. «Ես անձամբ լսած չկայի Սաբիտա Դեվիի մասին: Այնուամենայնիվ, հենց նոր այնքանից նրա Վիֆիոմեդիայի էջը, ինչպես նաեւ այլ կայքեր ու հրատարակումներ եւ փնտրեցի նրա ծննդյան անունը: Եթե նա իսկապես կոչվում էր Այրիս Մոդ Գասպեր, ապա կարող եմ ասել, որ ես տեղյակ եմ նրա հոր՝ **Փերի Գասպերի** եւ նրա ընտանիքի ու ժառանգների մասին: Ըստ իմ արձանագրությունների՝ թեւեւ նրա ընտանիքը հայ էր, բայց Այրիս Մոդը մկրտվել է ոչ թե Կալկաթայի հայկական եկեղեցում, այլ Ֆորթ Վիլյամի Հին եկեղեցում: Նրա հայրը մկրտվել է Կալկաթայի հայկական եկեղեցում: Այստիպով, իմ եզրակացությունը սա է. եթե Այրիս Մոդ Գասպերն իսկապես Սաբիտա Դեվին էր, նա ունի ոչ թե հրեական, այլ հայկական ծագում»: Մի ֆանի ռոմեո անց Լիզ Չաթրը գրեց հետևյալը. «Ես գա Սաբիտայի ծննդյան եւ մկրտության արձանագրությունը: Նա ծնվել է 1912 թվականի նոյեմբերի 20-ին, Կալկաթայում, Փերի Գասպերի եւ նրա կնոջ՝ Մոդի ընտանիքում: Փերին եղել է տղազրիչ: Այրիսը մկրտվել է Կալկաթայի Թոբոլոն մեթոդիսական եկեղեցում 1912 թ. դեկտեմբերի 1-ին»: Երբ Լիզ Չաթրին հարցրի, որ միզուցե դերասանուհու մայրն է եղել հրեա, եւ այդպիսով հրեական ավանդույթի համաձայն նույն ազգությունն էլ վերագրել են դստերը, Լիզը դասախոսեց. «Տեղյակ չեմ նրա մոր մասին, դա որոշ ժամանակ կդադարանայ: Բայց շատ փչ հավանական եմ համարում, որ մայրը հրեա եղած լինի: Եթե Փերին անունացել է Կալկաթայում, ապա մայրը եղած կլինի հավանաբար անգլուհի կամ բնիկ կալկաթուհի: Նախկինում ինձ հանդիպել են Հնդկաստանի հայերին հրեա անվանելու իրողություններ, հիմնականում հնդիկների կողմից, որոնք սովորաբար տեղյակ չեն Հնդկաստանում հայ համայնքից, եւ ըստ իրենց

իմացածի՝ հայը դարձել են հրեա»: Հավելեմք, որ Սաբիտա Դեվիի հայրը՝ Փերի Օսթոն Գասպերը, մահացել է 1938 թվականի նոյեմբերին, Բոմբեյում, ինչից հետո նրա կինը դարձել է դստեր մենեջեր-ուղեկցողը: Սաբիտան ունեցել է մեկ եղբայր եւ մեկ փոքր: Նախադաս աշխատել է Կալկաթայի «Բրիթիշ Գոմինիոն ֆիլմս» ընկերությունում: Տեղափոխվելով Բոմբեյ՝ հիմնականում հանդես է եկել Սագար Մովիթի արտադրած ֆիլմերում, որոնց մեծ մասում խաղընկեր է ունեցել հնդիկ հանրահայտ դերասան Մոթիլալ Ռաջվանչին: Նրանց համատեղ ֆիլմերից հայտնի են «Դոկտոր «Մադուրիկան» (1935), «Արծաթե արհամ» (1935) եւ «Զուլվադիուն» (1937): Սաբիտա Դեվին եղել է երրորդ ամենաբարձր վարձատրվող դերասանուհի Սուլթանաբայից (Ռուբի Մայեր) եւ Գոհարից հետո՝ ամսական ստանալով 3000 ռուբլի աշխատավարձ: Այնպիսի ճանաչված գրողների, ինչպիսիք էին Կ. Մ. Մունժին եւ Ռամանյալ Վասանթլալը, հանձնարարել են սցենարներ գրել նրա ֆիլմերի համար, իսկ ժամանակի լավագույն բեմադրիչներից մեկը, որի հետ Սաբիտան աշխատել է սոցիալական ժանրի կինոնկարներում, եղել է Սարվոթթան Բադամին: 1935-1943 թվականներին Սաբիտան նկարահանվել է Բադամիի 15 ֆիլմերում: Հավանաբար հայկական ձեռնարկաշիջական ոգու շնորհիվ Սաբիտան հիմնել է նաեւ իր սեփական արտադրական ընկերությունը՝ «Սուդամա փիլմզ»՝ Սարվոթթան Բադամիի համագործակցությամբ: 1951 թվականին Այրիս Մոդ Գասպեր-Սաբիտա Դեվին Բոմբեյում ամուսնացել է ֆինիկոս Դեյվիդ Թեթֆոր Լյուիսի հետ եւ տեղափոխվել է Միացյալ Թագավորություն, որտեղ ապրել է իր կյանքի մնացած մասը: Ինչպես մեզ հաղորդել է Լիզ Չաթրը՝ Սաբիտա Դեվին մահացել է 1998 թվականի դեկտեմբերի 31-ին Բիթթոնի (Նոթինգհեմ) Սիվերվուդ ծերանոցում...

«Հայաստանը եւ Բյուզանդիան առանց սահմանների»

«Բրիլ» հրատարակչությունը վերջերս լույս է ընծայել «Հայերեն բնագրեր եւ ուսումնասիրություններ» մասնագրքի 7-րդ հատորը՝ «Հայաստանը եւ Բյուզանդիան առանց սահմանների. Կարճատևություն, փոխազդեցություն, դասախոսություններ» վերնագրով (խմբագիրներ՝ **Էմիլիո Բոնֆիլիո, Կլաուդիա Ռաֆ**): «Ժամանակի ընթացքում Բյուզանդիան ավելի ու ավելի է ճանաչվում որպես հարեան սահմանափակների, ֆաղափական միավորների եւ ժողովուրդների հետ երկխոսության կենտրոնական մասեր: Որտեղ է հնարավոր փնտրել նման դիմամիզմ, ֆան բյուզանդացիների եւ հայերի փոխազդեցության մեջ: Պատերազմն ու դիվանագիտությունն այդ դասնության միայն մի մասն են: Առավել ճշգրիտ մասը բաղկացած է շփումից եւ փոխադարձ ազդեցությունից, որը միջնորդվում է անհասների կողմից, որոնք սիրաբանում էին ինչպես մասնակցներ-

ին, այնպես էլ լեզուներին»,- կարդում ենք գրքի ծանուցման մեջ: Հաստատվում է ընդհանրապես սերունդների բազմազգ գիտնականների նոր աշխատություններ, որոնք ներկայացնում են գրականության, նյութական մշակույթի եւ կրոնի ոլորտներում հայ-բյուզանդական փոխազդեցության զանազան ձևեր: Հոդվածների հեղինակներն են **Գերթ Բոստան, Էմիլիո Բոնֆիլիոն, Բեռնար Զուլին, Կարեն Համադան, Ռոբին Մեյերը, Յոհաննես Փրայգեր-Կաթելլերը, Կլաուդիա Ռաֆը, Մարկ Ռուզիենը, Վեռներ Չայթը, Էմանուել վան Էլվերդինգեն, Թեո Մարթեն վան Լինթթը, Ալեքսանդրա-Կիրիակի Վասիլիու-Չայթը** եւ **Դավիթ Չաֆարյանը**: Էմիլիո Բոնֆիլիոն (ծնված 1980-ին, Պալերմոյում, Սիցիլիա) 2011-ին արեւելագիտության թեկնածուի կոչում է ստացել Օֆոֆորդի համալսարանում: Համբուրգի համալսարանի գիտաբան-

սող է եւ Հայագիտության միջազգային ընկերակցության ղեկավար հանձնախմբի անդամ: Հետազոտությունները վերաբերում են ֆրիսոնտության դասնությանը Արեւելյան Միջերկրածովյան շրջանում, Կովկասում եւ Բյուզանդիայում ու անհիկ եւ միջնադարյան ժամանակաշրջաններում, հայագիտությանը, ինչպես նաեւ Բյուզանդիայում եւ ֆրիսոնյա Արեւելյան Հովհան Ոսկեբերանի երկերի խմբագրություններին եւ ընդունելությանը: Կլաուդիա Ռաֆը (ծնված 1961-ին) գերմանացի բյուզանդագետ է, Վիեննայի համալսարանի բյուզանդագիտության դոկտոր եւ Ավստրիայի գիտությունների ակադեմիայի միջնադարյան հետազոտությունների ինստիտուտի սնորհակալ: Ղեկավարել է մի շարք միջազգային հետազոտական նախագծեր եւ հրատարակել է ուսումնասիրություններ ու անհիկ դարաշրջանի եւ Բյուզանդական կայսրության մշակութային, սո-

Armenia and Byzantium without Borders
Mobility, Interactions, Responses
Edited by EMILIO BONFIGLIO AND CLAUDIA RAPP
BRILL
ցիալական եւ կրոնական դասնության վերաբերյալ: Ա. Բ.

Ֆրանսահայ նկարիչ Լեոն Թյությունջյանի կտավները Նյու Յորքի Ռոզենբերգ դասկերասրահում

Տեղեկանալով, որ Նյու Յորքի Մեդիսոն դոկտորատում գործող Ռոզենբերգ հեղինակավոր դասկերասրահը դասրասվում է Եվրոպայում արքայական Էստրադայի հիմնադրամի ֆայլում ներկայացուցչներից մեկի՝ ֆրանսահայ նկարիչ **Լեոն Արթուրի Թյությունջյանի** (1905-1968) կտավների ցուցահանդեսը կազմակերպել, ՉԲԸՄ-ի կենտրոնական գրասենյակի արվեստի բաժնի «Հասուկ միջոցառումների հանձնախմբի» (NYSEC) աշխատակիցները անմիջական կապ են ստեղծել 108 սարի առաջ Հայոց ցեղասպանությունից մազադուրծ նկարչին նվիրված ցուցահանդեսի եւ արցախահայության բռնի սեղանահանության միջոց եւ, գործի անցնելով, համագործակցության եզրեր են գտել դասկերասրահի սնտեմոնյան հես, գրում է «Արմինյն Միոռ-Սփեթեյթ» շաբաթաթերթը:

Նոյեմբերի 8-ին Ռոզենբերգի երկհարկանի դասկերասրահի շքեղ սարածում տեղի է ունեցել Կանդիսկու, Կլիփ, Կալդերի եւ ման սաղանդավոր նկարիչների շարքին դասվող փարիզաբնակ Լեոն Թյությունջյանի կտավների հասուկ դիտումը՝ ՉԲԸՄ-ի անձնակազմի համար:

Միջոցառման ընթացքում խոսք են առել ՉԲԸՄ-ի արվեստի բաժնի սնտեմ **Հայկ Արսենյանը** եւ դասկերասրահի սեփականատեր **Մարիան Ռոզենբերգը**, որի նախնիները Փարիզում Պիկասոյի, Մասիսի եւ Լեժեի ման մոդեռնիստներին են ներկայացրել հանրությանը: Տիկին Ռոզենբերգի մեծ հայրը, նացիստական ռեժիմից մազադուրծ, կարողացել էր երկրորդ աշխարհամարտից հետո Եվրոպայից Մ. Նահանգներ տեղափոխել իրենց ընտանիքի կուրատորական գործունեությունը: Այդտեղից էլ զուգահեռներ կարելի էր անցկացնել նրա դատի եւ Թյությունջյանի միջոց, որ Ցեղասպանությունից փրկված որք լինելով, հասել էր անհավանական թվացող փառքի:

Ելույթ է ունեցել նաեւ ֆրանսահայ կուրատոր եւ արվեստի դասնության մասնագետ **Շողակաթ Գազարյանը**, որ հակիրճ ներկայացրել է Թյությունջյանին որպես արքայական նկարչության ռաիվիայի Եվրոպայում: Գազարյանը ավելի մանրամասն զեկուցումով հանդես է եկել դասկերասրահում նաեւ դեկտեմբերի 6-ին: Նշվել է, որ հակառակ Եվրոպայի արվեստներ հասարակության կողմից լավ ճանաչված լինելուն, Մ. Նահանգներում Թյությունջյանը շատ էջերին է հայտնի, եւ ցուցահանդեսը այդ առումով թեւ ուժացած, բայց տեղին է եւ ըստ արժանավայն է ներկայացված եղել, շնորհիվ սերս համագործակցությանը Ռոզենբերգ դասկերասրահի, Փարիզի Թյությունջյանի հիմնադրամի, ՉԲԸՄ-ի արվեստի բաժնի եւ հասկապես Հասուկ միջոցառումների հանձնախմբի միջոց, որոնցից յուրաքանչյուրն իր լուծման է ներդրել բարեգործական միջոցառման իրականացմանը:

Փակման խոսքով ելույթ է ունեցել ՉԲԸՄ-ի կենտրոնական վարչության անդամ **Հայ Արեյանը**, որ հավասով է ներժնչել ներկաներին, որ Հայաստանը ներկա փորձությունն էլ կկարողանա հաղթահարել:

Լեոն Արթուրի Թյությունջյանը ծնվել է Ամասիայում (Օսմանյան Թուրքիա) 1905-ին, համեմատաբար ունեւոր եւ մտավորական ընտանիքում: Հայրն ու դադող դասասուներ են եղել: Ինքը սովորել է լավ դորոցներում եւ երազել է տեղափոխվել Փարիզ: Ընտանիքը հաճախ է բնակության վայրը փոխել՝ ուսուցչական դասուներ որոնելու նդասակով: Լեոնի կյանքը կրուկ Երջարաճ է կրել 1915-ին՝ արյան ուղեղային զեղումից հոր վաղաժամ մահ:

վանից հետո: Մայրը սիտված է եղել վաճառել ընտանիքի ունեցվածքը՝ երեխաների ադուրուսը հոգալու համար: Այդուհանդերձ Լեոնը հնարավորություն է ունեցել հաճախելու Կոնստանդնուպոլսի Բերբերյան եւ Կերոնական վարժարաները, որոնցում մի ժամանակ դասավանդել էր հայրը: 1921-22-ին մայրը ուրիշ որբացած երեխաների հես Լեոնին նավով ուղարկել է Հունաստան: Որդին բաժանումը ծանր է տարել եւ այդուհետ ասել է մավով ճանադարհորդելը: 1923-ին կարճ ժամանակով մնացել է Սբ. Ղազար կղզում, որտեղ ուսումնասիրել է հայկական մանրանկարչությունը: 1924-ին ժամանել է Փարիզ եւ ուսումը Եարունակել «Ecole des Beaux-Arts» գեղարվեստի ուսումնարանում: Ամուսնացել է ֆրանսուհու հետ, 1933-ին: Փարիզում հաստատվելուց երկու տարի անց մասնակցել է սյուրռեալիստների դասկերասրահի բացման ցուցահանդեսին: Երեք տարի անց իր կտավներն է ցուցադրել «Galerie des Editions Bonaparte» դասկերասրահում: Ստեղծել է տարբեր ոճերի ավելի քան հազար նկար: 1930-ին ճանաչված արքայական նկարիչներ **Թեո ֆոն Դուզբուրգի, ժան Դելիոնի** եւ **Օսոն Կառլսունդի** համագործակցությամբ հիմնել է «Art Concret» (Կոնկրետ արվեստ) խումբը: 1933-ից 1960 թվականը նկարել է հիմնականում սյուրռեալիստական ոճով, իսկ 1960-ից մինչեւ իր մահը՝ 1968-ին նա վերադարձել է արքայական նկարչությանը: Երկրորդ աշխարհամարտի իրարածություններն ու «Վիչի» ֆաշիստական վարչակարգի ստեղծումը մեծադեպ ազդել են նրա հոգեվիճակի վրա: Ստեղծված քանոսային դայմաններից սակայն նա կարողացել է ել գտնել՝ ադալիներով իր արվեստին: Իր «Ճանաչիր եւ սիրիր» շարքի 4-րդ Արիլ Գորկու ծննդյան 110-ամյակին նվիրված դասկերագրում (Երեւան, 2011 թ., Փրինթինֆո) լուսահոգի

Շահեն իսչասրյանը գրում է. «Ահաբեկող դասերազմին զուգահեռ՝ Ցեղասպանությունից փրկված, որբանոցներում մեծացած, ադա եվրոպական ակադեմիաներում ուսանած մի Եարք հայ նկարիչներ հետեւեցին սյուրռեալիզմին՝ իրենց որոնումներում մնալով մանկության հոգեսանջ օրերին կադված: ...Նման նկարիչներից առաջինը Ֆրանսիայում ստեղծագործած Լեոն Թյությունջյանն էր: Նրա կտավներում ծառը, կրված ձեռքը,

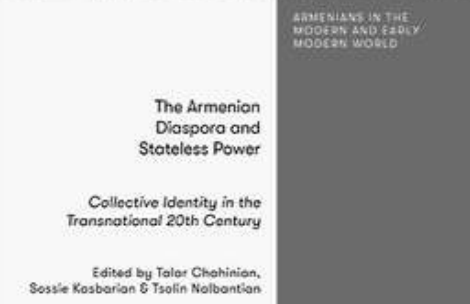

դարանը, ճեղված ուռը ընկալվում են իրեն անմոռաց ճամարություններ, իրեն մանկության դաժան օրերի հալեւացում» (էջ 17):

Ռոզենբերգ դասկերասրահում Թյությունջյանի ցուցահանդեսը բաց է լինելու մինչեւ դեկտեմբերի 22-ը:

Պատասխե՛ք՝ ՏԱԿՈՒ ՕՈՒՆԻՅԱՆԸ

Անգլերեն նոր ժողովածու հայ սփյուռքի մասին

Բրիտանա-ամերիկյան «Հայերը ժամանակակից եւ վաղ արդի աշխարհում» մատենաԵարով լույս է տեսել «Հայ սփյուռքը եւ դեսականազուրկ իժխանությունը. հավաքական ինֆունությունն անդրազգային 20-րդ դարում» անգլերեն ժողովածուն: Խմբագիրներն են **Դալար Շահինյանը, Սոսի Գասդարյանը** եւ **Յուլին Նալբանդյանը**, որոնք նաեւ ներածության հեղինակներն են: Գիրքը նվիրված է գիտական սփյուռքագիտության հիմնադիր իսչիկ Թյուլյանին:

Հասորը բաղկացած է ինը գլխից, որոնցում ընդգրկված են հիմնականում նոր սերդնի հեսազոտողների հողվածներ, որոնք են՝ **Բորիս Աճեմյանի** «Նսակյացների որոնումը. հայ սփյուռքի հայրենիներ Ադիս Աբեբայի, Երուսաղեմի, Վալանսի եւ Փարիզի միջոց», **Գեղամ Սուղնեյանի** «Հայ տեղահանվածներ. տեղահանությունից մինչեւ սփյուռք», **Նարե Գալսյանի** «Սփյուռք-Հայրենի հարաբերությունները վերանայվել են. սիրիահայի գործը Նիդեռլանդներում», **Հասմիկ Խալափյանի** «Սփյուռքի ինֆունության կռումը Եվրոպայի հայ դարբերական մամուլում», **Վահե Սահակյանի** «Անդրազգային ֆաղափականությունը եւ կառավարական ռազմավարությունները հեսցեղատադանական հայ սփյուռքի ձեւավորման տարիներին (1920-1930-ական թթ.)», **Լիլիթ Զեչեյանի** «Անդարկեոս հավասարություն. մժակութային ֆննադասությունները 20-րդ դարի վերջի սփյուռքահայ գրականության մեջ», **Զրիսոֆեր Շեյյանի** «Հայ առաքելական եկեղեցու դասարազային թեման. գաղթի վերջին այլիները», **Սիլվիա Ալաջաջիի** «Հնչող հայերենը. Սփյուռքի երաժժական երեւակայության ուրվագծերը», **Կարեն Զալլաթյանի** ««Դեմի Սփյուռք». Վահե Օժականի դոեզիայի կասարողական ուժերը», **Թալին Սուլյանի** «Հայերը Թուրքիայում. ինֆնավար մարդկանցից մինչեւ սփյուռք» եւ **Հակ Փափազյանի** «Արդյո՞ք դոլսահայերը սփյուռքահայեր են. բացելով հանրահայտ բանավեճը»: Հասորի վերջաբանների հեղինակներն են **Խաչիկ Թյուլյանը** եւ **Սեդուհ Ալանեանը**: Ա. Բ.

Ստրեյթս թարգմանաբար ներկայացնում ենք շվեյցարական «Դեր բյունդ» թատերականի հոկտեմբերի 16-ի համարում Սարիաննե Սյուլեմանի «Ինչերի՞ կարող է դիմանալ մարդը եւ որքան ժամանակ. Բալետ զգացմունքների ուժի մասին. Պասկեռների շարժ` փայլուն թարային խմբով» հոդվածը, որ վերաբերում է Բեռնում ներկայացված «Զգացմունքների անասունի» թարային բեմադրությանը, որի հասվածներից մեկի բեմադրիչը երեւանցի սաղանդաւոս թարայի Ռինա Պիտոյանն է:

Բեռնի ֆալաֆային թատրոնում կայացած եռամսս «Զգացմունքների անասունի» թարային բեմադրությունը վեր է հանում մեր խորհային զգացումները: Ներկայացման ընթացքում, առանց խոսքի, արծարծվում է երեք սրամարտություն, որոնցից երկուսը վախն ու զայրույթն են: Խոսքն այն վախին է զայրույթին չի վերաբերում, որոնք ունենում ենք արդի աշխարհի զարգացումների հանդեպ: Երեկոյի ընթացքում կան ներհանգող թատեր, որոնց ժամանակ գիտակցության մեջ փայլասակում են զուգորդող թատերեր: Եվ դա այդպես է, քանի որ այն գործողությունները, որոնք ցուցադրվում են բեմի վրա, լավագույնս են ընկալվում հանդիսատեսի կողմից: Երեկոն դառնում է ցնցող հենց այն բանի շնորհիվ, որ շոշափվում են ամբողջում ու զգացումը:

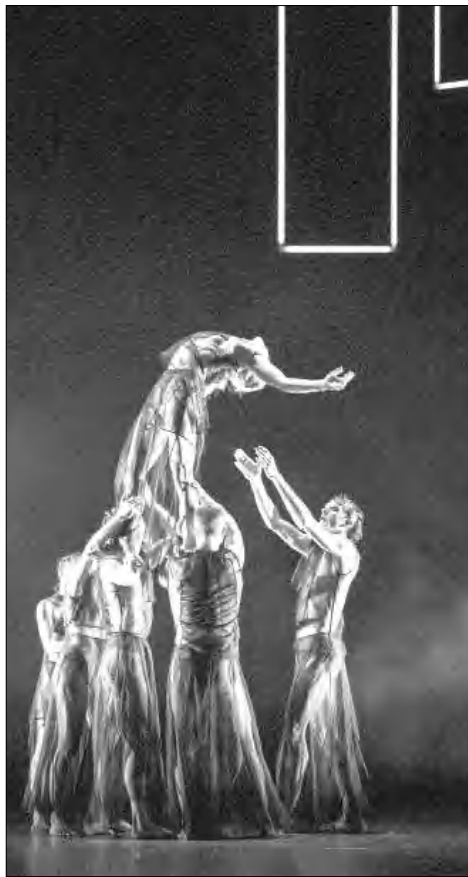
Հրավիրյալ թարայիներ **Սաուրո Ասուլֆին** եւ **Էթեն Բեւարը** Բեռնի Բալետի համար բազմիցս բեմադրել են ստեղծագործական հասվածներ, որոնցում շարժումների ընթացքում վախի (Ասուլֆի) եւ զայրույթի (Բեւար) հոյզեր են հորդում, որոնք առջայ գործողություններում կորցնում են իրենց հավասարակշռությունը եւ վերածվում արքայի: Ասուլֆին հենվում է թարային թատրոնի հիմունքների վրա: Նա «Վախի» համար գործողությունների վայր ընտրում է հանրակացարանային խոհանոցը: Տեսական լարված սոփոսանից հետո վարագույրի առջեւ սկսվում են թատերեր եռալ: Մի հավաքար սայլակով եւ ավելով փոփոխ է մաքրում, այնուհետեւ զբաղվում է սառնարանով: Զիչ անց անսոփոսելիորեն թարգ է դառնում, որ նա վարձու մարդաստան է: Սյուլեմի հիմունք

Բալետ-եռերգություն

Նաև Ռինա Պիտոյանի «Սերը» բեմադրությունը

ընկած է նոստալիկ հասնելու միջոց: Մինչ վճռորոշ թատեր, երբ բոլոր սոփոսաններն ի չիք են դառնում, իսկալցի թարայիքը թույլ է տալիս 10 թարողներին վայրի շարժումներ կիրառել: Նրանք վարդաթուրեմ կասարում են համարձակ եւ չափազանց մեծ ֆայլեր, սաստիկ կծկումներ, զոստմարտում են եւ զրկախառնվում: Այսպիսի թատերականացվածության մեջ սինիստրությունն ամենակարեւորն է: Ինչպես իր նախկին աշխատանքներում` Ասուլֆին բեմադրում է կասկադրական հնարներ եւ բուռն թարային տեսարաններ, որոնցում առարկաները` սեղան, աթոռներ, սոփա, տոբակներ, դառնում են զուգընկերներ: Սառնարանի խորհրդավոր բացվել-փակվելը հանրակնում է թարողների վերջույթների կամ գլուխների` լվացարանից դուրս բերելուն: Մամուկանաչ խոհանոցում վախը փոխվում է կասկեզության, նույնիսկ երբ լոգարանի վարագույրի հետեւում մահվան սարսափի մեջ աղաղակներ են լսվում: Այստեղ տեղին է հիշել Հիչկոկի «Պսիխոն»: Այս շնչակոսուր սարսափ տեսարանը թարայիները ներկայացնում է տեմոլով եւ ճգարսությամբ:

Չարանալիորեն լավ է կասարվել երաժշտության ընտրանու փոխադրումը արտահայտիչ թարային լեզվի: Բեռնի սիմֆոնիկ նվագախումբն ուկրաինացի դիրիժոր **Արսյոն Լոնգինովի** ղեկավարությամբ հրաշալի կերպով օժանդակում է թարողներին: Բեթովենը բեմում թարում է, անգամ եթե նա իր սիմֆոնիան թարի համար չի հորինել: Լոնգինովը, խմբի գլխավոր ղեկավարը եւ Բեռնի օպերայի գլխավոր դիրիժորի օգնականը, համարձակորեն միահյուսել է Բեթովենի 3-րդ, 5-րդ եւ 7-րդ, ինչպես նաեւ Գուսսակ Մալերի 2-րդ եւ 5-րդ սիմֆոնիաների առանձին հասվածները Գլյուկի եւ Փրստելի արտասովոր դրվագների հետ: Բեռնի սիմֆոնիկ նվագախումբը գործում է արիարար եւ ոչ մի ջանք չի խնայում: Կենդանի կասարումները կյանքի են կոչվում զունագեղ մենանվագով եւ բազմատեսակ գործիքավորմամբ: Երեկոյի ընթացքում երեք թարային բեմադրությունները վերածվում են միասնական եռերգության: Ներկայացման մեջ

դա արտահայտվում է զունավոր, վայելուչ զգեստներով (**Իրինա Շոթոցնիկովա**), նրբաճաշակ լուսավորությամբ (**Սարկո Պոլիկանսո, Զիսիան Աուֆերսթրոթ**) եւ բեմի տեսարանային բարձրացնող կահավորմամբ: Այն գրավիչ է դառնում նաեւ սրճա-դարչնագույնի, կանաչի եւ մոխրագույնի սվեդիկո երանգներով:

Էթեն Բեւարի բեմադրության մեջ ուրախությունը հոփս է ցնդում: «Զայրույթի» գործողությունները տեղի են ունենում մթին դժոխքում: Այն հիշեցնում է մի լաբորատորիա, որտեղից ազատում է չկա. մոռալ մի տեսարան: Այստեղ նախ ոչնչացվում են մարմնագույն թատերաներով ջարդված կերպարները, այնուհետեւ` զգացմունքային սահմանները: Ի՞նչպե՞ս, թարգմանում է, թունավոր շնչառությամբ մարդկային բուլդոզերներ են: Բարեբեք դաժնը մի ակնթարթում դառնում է գերեզմանատուն: Մասնակիցներն իրենց թարն ամենափայլուն կերպով են ներկայացնում: Բեւարը հմտորեն խաղարկում է հռետրական

այնպիսի միջոցներ, ինչպիսիք են բարկությունը կամ վերափոխանակությունը: Ինչերի՞ կարող է դիմանալ մարդը եւ որքան ժամանակ: Դա ներկայացվում է շարժվող թատերների արխայիկ արտահայտչականությամբ (**Ինդար Զարմոնա Վինաս** եւ **Սարի Իժիդա**): Այն ընթացքում, երբ նվագախմբի միջից մեղմ-մեղմադճոս հնչյուններ են հորդում, բեմի վրա ողջերի խոցելիությունը վերջնակետին է հասնում: «Մթնոլորտի փոփոխությունը» բերում է փրկություն, ավելին չի բացահայտվում:

Վերջին «Սեր» հասվածը «Վախի» եւ «Զայրույթի» հետ միասին Բեռնի Բալետի երկուսուկեսամյա ներկայացումը դարձնում է եռերգություն: Հայտնի թարուսույց **Ռինա Պիտոյանի** «Սեր» բեմադրությունն առաջին անգամ կարելի է տեսնել Բեռնում, որտեղ Բեթովենի եւ Մալերի երաժշտությունն ընդգծված միասնականության եւ արթնակվածության միմի-մալիսական թատերներ է ստեղծում: Թարային վեցյակը ներհին եւ արտաին ազատության փնտրումների մեջ է` ուղղված դեմոի Ես-ը եւ դեմոի Դու-ն: Այդ երկուսն էլ հայտնագործվում են որդես անծանոթ նոր տարածքներ: Ըստ Պիտոյանի` թարը մենակատարային է, անգամ երբ նա խումբ է ընդգրկում: Նա մենակատար-մենակատարուհիներին փայլուն դերերի միջով անցնել է տալիս` ոլորտային ճանապարհով դեմոի անծանոթ նոր տարածք: Կառուցվածներից, կաղաթարներից եւ տեղաշարժերից ծագում է վերացական գլուխկոսրուկ, որը հանգեցնում է զույգերի ձեւավորմանը: Բարձրացումներն ու աշխույժ թիրուսները խավարը վերածում են ճարձատյունի: Պիտոյանի «Սերը» գործում է առանց կաղաթարների: Այն թեթեւ է ընկալել որդես առավելագույն ազատության ընտրություն: Որդես ուժ, որն առանց բռնության (նաեւ առանց վախի ու զայրույթի) կաղաններ է փոփոխում: Բեռնի հանդիսատեսը երեկոյին իր շնորհակալությունը հայտնեց ռոդներ տեղը ծափահարությամբ:

Վերաներեկից թարգմանեց
ՄԵԳԱ ՎԱՐԳՈՒՄՅԱՆԸ
Լուսանկարը` Գրեգորի Բասարյանի

Կինոդիտում

Կարլեն Միրզախանյանին նվիրված ֆիլմ` «Ակունք»

Դեկտեմբերի 22-ին, ժամը 18:00-ին, Հայաստանի կինոգործիչների միության փոփոխադրում (Հեռուստատեսության հասնական թատրոն, Վարդանանց փողոց 18) տեղի կունենա մշակույթի վաստակավոր գործիչ, դորժետոր **Կարլեն Ժիրայրի Միրզախանյանի** ծննդյան 100-ամյակին նվիրված «Ակունք» ֆիլմի հրատարակային առաջին ցուցադրությունը, կազմակերպությամբ Հայաստանի կինոգործիչների միության:

Ֆիլմի սցենարի հեղինակ` **Դիանա Մարկոսյան**, ռեժիսոր` **Արսյոն Աղասարյան**, օպերատոր` **Հրայր Միրզախանյան**, մոնտաժ` **Արթուր Փարսյան**:

Բացման խոսք` Միության նախագահ, ժողովրդական արտիստ, Եվրոպական կինոակադեմիայի ակադեմիկոս` **Հարություն Խաչատրյան**:

Գյումրին 2024 թ. գծանկար բացիկներով օրացույցում

Արվեստաբան, գծանկարիչ, «Ազգ»-ի մեր հին գործընկեր **Լեւոն Լաճիկյանի** գծանկար բացիկաւերերը, որոնք արվեստով ներկայացնում են մեր ֆաղափների շնորհի, փողոցների ու հրատարակների, հայկական եկեղեցիների ճարտարապետական ու մյուս գեղեցկությունները, հետաքրքիրություն են առաջացրել հանրաթեսությունում եւ Սփյուռում: Արդեն երկրորդ տարին դրանց ավելանում է սեղանի գեղագարդ օրացույցը` Գյումրի ֆաղափի թատերերով:

Տեղիս «Օյունջյան» կրթահամալիրի «Վարդուհի» արվեստի դորոցում Լաճիկյանի 2024 թվականի «Գյումրի, իմ սեր» եռալեզու` հայերեն, ռուսերեն, անգլերեն օրացույցի շնորհանդեսն ընդամենը դրանով սահմանափակվող միջոցառում չէ: Այս դորոցը, ի թիվս ոլորտի այլ մասնակցությամբ, մի ուրույն օջախ է, որտեղ կերտվում է մեր աղագան` մշակույթով: Շնորհանդեսի հյուրերը հենց սկզբից հայտնվեցին մշակույթի, արվեստի համակող մթնոլորտում` ականատես լինելով դորոցի բալետի բաժնի սանուհիների (մասն թվում` արդեն նաեւ արցախցի երկու աղջնակների) թարադունումին ու երկու գեղեցիկ կասարումների, դիտելով կերպարվեստի բաժնի ցուցադրված գեղանկարները, ունկնդրելով մի ֆանի կասարումները երաժշտության բաժնի սաների, որոնց շարժում արդեն կային միջագույն մրցույթների դափնեկիրներ եւ անգամ բազմակի դափնեկիր:

2024 թվականի այս օրացույցը թարունակում է 12 գծանկար Լա-

ճիկյանի գյումրիաթատեսունից, ասույթներ «արվեստների մայրաքաղաքի» մասին, նաեւ տեղեկություններ ֆաղափի հյուրանոցային, սրճարանային, զրկավաճառ, սոփասարկման եւ այլ տարբեր հաստատությունների վերաբերյալ:

Մայրաքաղաքում եւ Գյումրիում առաջարկվող նրբարվեստ այս օրացույցը նաեւ ամանորյա լավ նվեր կարող է լինել միմյանց ու երկիր ժամանող հյուրերին:

ԱՆՆԱ ԱՐԱՄՅԱՆ

Կայացել է «Էդուարդ Փափնյան-100» գիտաժողովը

Հայաստանի կոմյուղոզիստների միության դահլիճում կայացավ հայ երաժշտագիտության երախտավոր, ՀԽՍՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, կոմյուղոզիստ, քեսաբան եւ մանկավարժ **Էդուարդ Փափնյանին** նվիրված գիտաժողովը: Այն կազմակերպվել էր ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի, Երեւանի Կոմիտասի անվան միջակարգ կոմպոզիտորիայի եւ Հայաստանի կոմյուղոզիստների միության նախաձեռնությամբ:

Իր բացման խոսքում ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի սփորտ, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, արվեստագիտության դոկտոր, դոկտոր **Աննա Ասարյանը** նշեց, որ թեւէ Էդուարդ Փափնյանը երկար տարիներ դասավանդել է մեծ Ռոմանոս Մելիքյանի անվան երաժշտական ուսումնարանում, սակայն նա հիմնական գիտամակարձակական գործունեությունը կադրված է Երեւանի Կոմիտասի միջակարգ կոմպոզիտորիայի հետ եւ իբրեւ բարձրագույն կրթության նվիրյալ՝ նա հեղինակել է երկու ռուս կարերու՝ «Հարմոնիայի» եւ «Պոլիֆոնիայի» դասագրքերը: «Առհասարակ, մանկավարժի մասին խոսելիս միշտ դուք էք իմանում, թե նա սաները հետագայում ինչ են հասել իրենց մասնագիտական կյանքում, եւ սլայդ մանկավարժի անմաքարծր գնահատականը հենց դա է: Այս առումով կարող եմ ասել, որ Էդուարդ Ռուբենովիչը, իսկապես, ռուս լուրջ հետ է թողել: Այսօր Երեւանի Կոմիտասի անվան միջակարգ կոմպոզիտորիայի երաժշտության ժողովրդի անբնական վարիչը՝ արվեստագիտության թեկնածու, դոկտոր **Ռուզաննա Ստեփանյանը**, հենց նա սանն է: Նրա սանն եմ նաեւ ես:

Այն գիտական մեթոդը, որ ես սովորել եմ Էդուարդ Ռուբենովիչից, մինչ այժմ էլ ինձ ռուս է օգնում: Նա սովորեցնում էր ինքնուրույն լսողության խորությունը, ոչ թե ընդհանուր մայրը ստեղծագործությունը՝ լինելով դա դաճանուրային մանրանվագ թե մեծակավ գործ, եւ այդ սկզբունքը միշտ ինձ հետ է: Եվ իմ մասնագիտական կյանքում իմ բոլոր հաջողությունների ու ձեռքբերումների համար ես երախտագրոր եմ իմ ուսուցիչին»:

Հայաստանի կոմյուղոզիստների միության նախագահ, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, կոմյուղոզիստ **Արամ Սաթյանը** իր ողջունի խոսքում նշեց. «Ինձ համար ես սա կարեւոր միջոցառում է, քանի որ ես մտածեցի, որ սանն եմ եղել: Շատ հիշատակահարուցիչ է կադրված Էդուարդ Ռուբենովիչի հետ, բայց առաջին հերթին ես կուզեի խոսել իմ մարդկային կերպարի մասին: Ռոմանոս Մելիքյանի ուսումնարանի մեր կուրսում սովորողների տարիային տարբերությունը ռուս մեծ էր. կային ավելի ավագ տարեկիցներ եւ գրեթե քսանամյակով ավելի երիտասարդ սովորողներ: Ինչ-որ երեւել էր հետափրկություն եւ առաջացրել այդ անձը, որ իմը բերել էր ուսումնարան: Սկզբում այս տղաները փորձում էին խանգարել դասերը, բայց շուտով Փափնյանի եւ նրա մեթոդի, մեր կուրսը սկսեց անձամարտը գրել թելադրություն: Նա գտել էր մոտեցումը, ձեւը, որ հետագայում նաեւ իր ռուս ուսանողները կիրառեցին դասավանդման մեջ: Կարճ ժամանակում մեր ստանկան բաժինը սկսեց փայլել տարբեր մրցույթներում եւ միջոցառումներում:

Բացի հրատալի մանկավարժ լինելուց, նաեւ խոսող գիտնական էր: Նա ստեղծեց իր գերլադային սիստեմը. այն, անուշտ, կար, բայց սիստեմավորված էր, եւ ինքնաբերական դա հավաքել ու սիստեմավորել: Հետագայում մեր ռուս կոմյուղոզիստները սկսեցին ափսոսել՝ օգտագործելով այդ սիստեմը: Եթե վերցնեն մեր 20-րդ դարավերջի կոմյուղոզիստներին՝ Ջոհրաբյանին, Խրայեյանին եւ այլոց, գրեթե բոլորն ունեն այդ մոդալ մոտեցումը դեռի լադային կառուցվածք:

Կարելի է ռուս խոսել Էդ. Փափնյանի մասին, բայց ես կարծում եմ, որ այսօր այստեղ հավաքվել են մարդիկ, որոնք ոչ միայն կրթված եւ տարած են նրա գաղափարներով, այլեւ մարդիկ են, որ անբնական ջանքով կարող են Էդուարդ Փափնյանը: Եթե մարդը կարող է ամբողջությամբ չալ իր գիտելիքն ուսանողներին, ուրեմն նա բարձրակարգ դասատու է, եթե մարդը կարողանում է գիտահետազոտական առումով ինչ-որ բան նվիրել ժողովրդին՝ ուրեմն նա մեծ մարդ է, որը մտածում է ազգային արվեստի մասին»:

Ողջունի խոսքում հանդես եկավ նաեւ Երեւանի Կոմիտասի անվան միջակարգ կոմպոզիտորիայի գիտական գծով ղեկավար, արվեստագիտության թեկնածու, դոկտոր **Ճովհանն Եսայանը**: Նկատելով, որ այսօր բոլորիս կողմից մեծ ջանքեր եւ հոգեկան ադուններ են դադանդվում այս բարդ դայանաներում որեւէ տղ գրելը կան բարձ ասելը, նա շուրհակալական խոսք հղեց Աննա Ասարյանին եւ Արամ Սաթյանին այս հնարավորությունն ընդհանրելու համար: «Անհավասարի է, որ մեր ուսուցիչը, մեր դոկտորը հարյուր տարեկան է: Կարծես երեւ լինեւ, որ առաջին կուրսեցիներու ներկայացավ այդ ղաակառեւլի արտափուով, բարձրատաակ, հաղթանդամ, ահեղաձայն դասախոսը, որի հետ երջանկություն ունեցանք ճանաղարհ անցնելու ո՛չ միայն կոմպոզիտորիայում ուսանելու տարիներին, այլեւ տասնամյակներ անց, արդեն ողջես ավագ ու կրսեւ գործընկերներ: Առաջին իսկ ղղեներից իր գրավիչ անհատականությամբ, անբացատրելի հոգւր ներգործությամբ նա մեզ փոխանցեց հարմոնիայի դասընթացի հանդեղ հետափրկությունն ու վարակիչ ողետությունը: Մի կողմ թողնելով դոգմաիկ կարծաիղերը՝ նա խրախոսում էր համարձակ նորարարությունը եւ ստեղծագործա-

ստական մտքի տրոյթում եւ ողջես առանձին դասընթացներ իրենց հիմնավոր սեղն են գրաղեցնում կոմպոզիտորիայի կրթական ծրագրում եւ, որ անեմակարեւորն է, այսօր ունեն իրենց ուսուցիչն, իրենց դողաղեսին նվիրված նրա գործը շարունակողներ, որոնց շնորհիվ իր կենտունակությունն ու շարունակականությունն է հաստատուն փափնյանական դողողը»:

Բոսոնից հեռավար ձեւաչափով գիտաժողովի կազմակերղիչներին, մասնակիցներին ու հյուրերին ողջունեց Հայաստանի կոմյուղոզիստների միության արտատահմանյան հանձնախմբի համանախագահ, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, կոմյուղոզիստ **Կոնստանտին Պետրոյանը**:

«Մեր բոլորիս համար թանկ է Էդուարդ Փափնյան անունը, ողջես հայ երաժշտագիտության մեջ գերլադային սիստեմի, «Հարմոնիայի» եւ «Պոլիֆոնիայի» դասագրքերի ստեղծող: Այս ներղումներն անգնահատելի են հայ երաժշտական արվեստի եւ երաժշտագիտության համար: Ողջես իր ուսանող, ես ուզում եմ ընդգծել նրա մեծ գիտելիքները, որ ողջես մանկավարժ անմաղորդ տալիս էր մեզ: Նա դասաղարակել է երաժշտագետներին եւ կոմյուղոզիստներին մի քանի սերունդ»:

Այնուհետեւ երաժշտագետ, Երեւանի Կոմիտասի անվան միջակարգ կոմպոզիտորիայի դոկտոր, Հայաստանի կոմյուղոզիստների միության անղամ, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, արվեստագիտության դոկտոր, դոկտոր **Կարինե Զաղաղդանյանը** ներկայացրեց «Հուշեր Էդուարդ Փափնյան մանկավարժի, գիտնականի եւ անձին մասին», երաժշտագետ, Երեւանի կոմպոզիտորիայի երաժշտության տնութային անբնական վարիչ, արվեստագիտության թեկնածու, դոկտոր **Ռուզաննա Ստեփանյանը**՝ «Էդուարդ Փափնյանի ունիվերսալ գերլադային համակարգը եւ դրա նշանակությունը 20-րդ դարի երաժշտաեւսական համակարգերի համաեւտեսում», կոմյուղոզիստ, ՀՀ արվեստի վասակավոր գործիչ, արվեստագիտության թեկնածու, դոկտոր **Միխայիլ Կոկոեւը**՝ «Էդուարդ Ռուբենի Փափնյանի գերլադային համակարգի աղողիթները», երաժշտագետ, Երեւանի կոմպոզիտորիայի Գյունրու մասնաղյուղի Տեսական բաժնի վարիչ, դոկտոր **Ռիտա Աղայանը**՝ «Էդուարդ Փափնյանը գիտնական, մանկավարժ», երաժշտագետ, Երեւանի կոմպոզիտորիայի Գյունրու մասնաղյուղի դասախոս **Անահիտ Դարիբյանը**՝ «Էդուարդ Փափնյանի «Երկու դղեմ» դաճանաղարային մանրանվագները» եւ երաժշտագետ, Երեւանի կոմպոզիտորիայի երաժշտության տնութային անբնական դասախոս **Նառա Բաղդասարյանը**՝ «Վասակաւաւ մանկավարժը. Էդուարդ Փափնյան» թեմաներով ղելուցումները:

Գիտաժողովն ընդմիջվեց երաժշտական դողարով՝ հանրաղեսական եւ միջաղային մրցույթների դափնեկիր **Մարիաննա Հայրաղեսյանի** կատարմամբ հնչեցին Էդուարդ Փափնյանի մանրանվագները՝ «Պարղից բարդ» դաճանաղարային ողեսների ժողովաթուղթը:

կան աղասությունը, եւ դրանում մեծ նշանակություն ունեւ այն հանղամանը, որ նա նաեւ կոմյուղոզիստ էր: Փափնյանը երաժշտությունն ընկալում եւ մեկնաբանում էր «ներսից». նրա դասերն անցնում էին հետափրկական երկխոսությունների, ափտույծ մեանրկումների եւ դողաղես այդ դողին հնչող երաժշտության մասին մտերի փոխանակման ձեւով: Հենց այս անկեղծության, անմիջականության շնորհիվ երաժշտագետներին, կոմյուղոզիստներին, գործիղային կատարողներին ու դիրիղորներին քանի-քանի սերունդ իրենց ուսուցչի հանղեղ նվիրվածությամբ, դասկառամի ու երախտագիտության անկեղծ ղաղցումով, անթափույց հողարությամբ խոսողանում են, որ եղել են Էդուարդ Ռուբենի Փափնյանի սանը: Հսկայական է Էդուարդ Փափնյանի ներղումը նաեւ հայ երաժշտաեւսական մտքի ղարղացման գործում: Ռղերտ Աթայանի, Մարղարիտ Բրուղյանի, Նովալիս Դերղյանի եւ մյուների հետ միասին նա առաղինեղից էր, որ հեղինակեց «Հարմոնիայի» եւ «Պոլիֆոնիայի» հայաղեղու դասագրքերը: Ողջես խմբաղի մասնակեցեղ տարրական տնութային, վերղւծության դասագրքերի ստեղծմանը, որոնցում դողը եւ ղրաղես հայերեղով, մեակված տեմիմաբանությամբ շարղղված են երաժշտաեւսական կարեւողաղյուն հիմնաղղյուններ: Էդուարդ Փափնյան քեսաբանի խոսողաղյուն հայեմաղործությունը հայկական գերլադային ձայնակարղերի ուսումնմն էր, որի դողյունները համաղղրեն, կարելի է ասել, մղլեռանղղրեն դաճողանում էր Փափնյանը՝ հողթաղարելով ավանղական դասկերաղյունների իմերղիղայի կարծրաղիղային մեաղողության դիմաղղությունը: Այսօր արղեն, Փափնյանի գերլադային ձայնակարղերի հիմաղղյունները, հայ երաժշտության ձայնակարղերից թտող ուղույն հարմոնիկ լեղվամեաղողության վերաթերղաղ, կաղացած իղղղություն են հայ երաժշտա-

«ԱՄՆ Պետքերը Եւրոպայում Եւ Անդրկովկասում ՌԴ ԱԳՆ-ի հետ խաղում հաղթել».

Ֆորձագետ Միխայիլ Ալեքսանդրով

ԳԵՂԱՍ ՄԿՐՏՉՅԱՆ

Տասխանազարկի տարվելու մասին: Տեղի ունեցան Ալիեւի ու Բլիսնեցիի հեռախոսազրույցը, ԱՄՆ դեսպարտի օգնականի այցը եւ այլն:

ԱՄՆ-ի ծանրակշիռ «փաստաթղթեր»՝ դատաւարական լուրերի եւ Ադրբեջանի բարձրաստիճանի դատաւարների, այդ թվում Ալիեւի նկատմամբ փրկական հետադարձում ստանալիս ձեռնարկը, ազդեցություն ունեցան Բաքուի վրա, ասում է ֆորձագետը: Եվ խաղաղ կարգավորման գործն անմիջապես տեղից բացվեց, դրանից հետո առաջ եկավ դեկտեմբերի 7-ի հայտարարությունը:

Ըստ նույն գնահատման, այժմ եթե կնքվի խաղաղության դաշինք, դա փոփոխություն կհանձնարի ԱՄՆ-ը, քանի որ հենց նա է Ալիեւին դատաւարելու հրահրվելու Զայասանի նկատմամբ հետագա ազդեցությանը: Եվ կարելի է, որ այդ դաշինքը կունենա զուտ իմիտացիոն բնույթ եւ ոչ մի կերպ չի երաշխավորի Զայասանի անվտանգությունը երկարաժամկետ հեռանկարում: Գլխավորն այն է, որ այն սլոյվ դաշինքը Զայասանում, քանի որ ՌԴ-ն ԱՄՆ-ի գործողությունների ֆոնին երեւում է իբրև Ադրբեջանի ձայնակիցը: Ադրբեջանին ֆինանսապես եւ որոշակի ստեղծված է դատաւարական լուրերից զրկելու համար: Դե, իսկ հետո ամերիկյան աջակցության գինը կլինի ռուս-հայկական դատաւարական համագործակցության խզումը եւ ռուսական ռազմաքաղաքական դուրսբերումը Զայասանից:

Իսկ ռուսաստանյան դիվանագիտությունը: Ինչպես է այն դիմագրավում ամերիկյան խաղին Անդրկովկասում: Կարծես թե ոչ մի կերպ, իր հարցին դատաւարականում է վերլուծաբանը: ՌԴ ԱԳՆ-ն շարունակում է անօգնական հայտարարություններ անել խաղաղության ու բարեկամության մասին, ամեն լավ բանի օգտին ու ամեն վատին դեմ, դիմել 2020 թ. նոյեմբերի 9-ի ուժը կորցրած եռակողմ հայտարարությանը, որը ոչ մեկը չի կատարում, ինչպես նաեւ շարունակում է ամեն ինչում մեղադրել Փաշինյանին եւ, ըստ երեւոյթին, ինչպես հաճախ է եղել նախկինում, ակնկալում է, որ ամեն ինչ ինչ-որ կերպ ինքն իրեն կկարգավորվի:

Եվ ինչո՞ւ զարմանալ ՌԴ ԱԳՆ-ի նման դատաւարական համար, երբ իր աշխատանքում այն հենվում է ադապտացիոն փորձագետների վերլուծությունների վրա, որոնք վատ են հասկանում Անդրկովկասի իրողությունները եւ, հետևաբար, հուսահատեցնող գնահատականներ ու եզրակացություններ են մատուցում, իսկ երբեմն էլ՝ դատաւարական ֆանտաստիկներ, ասում է Միխայիլ Ալեքսանդրով:

Ռուսաստանի իշխանությունների խաղաղույթը Ադրբեջանի վրա՝ հիմք ընդունելով ՌԴ ԱԳՆ դատաւարական ավագ խորհրդական Ա. Անանյանի նման փորձագետների առաջարկությունները, ի

սկզբանե դատաւարական էր ձախողման, կարծում է նա: Բացի այսուհետեւան անուստանեստական օգուսներից (ԵՄ անուստան), դա ոչինչ չբերեց: Ալիեւը հստակ ցույց է սպել, որ մտադիր է լսել ոչ թե Ռուսաստանին, այլ ԱՄՆ-ին: Բաքուի շահագրգռվածությունը Մոսկվայի բարեկամության վերաբերմունքի նկատմամբ Լեռնային Ղարաբաղի բռնակցումից հետո ձգտում է զրոյի: Անվտանգության տեսակետից Ադրբեջանն ունի հուսալի դաշինակից ի դեմս Թուրքիայի, որը սեր կկանգնի նրան, այդ թվում՝ ռազմական ճանապարհով: Տնտեսական տեսանկյունից Ռուսաստանն ու Ադրբեջանը մրցակիցներ են, ոչ թե գործընկերներ: Բաքուն շահագրգռված է ընդլայնել իր նավթի եւ գազի վաճառքը արեւմտյան շուկաներում, ինչպես նաեւ դառնալ Զինաստանից ու Կենտրոնական Ասիայից Եվրոպա աղբյուրների արտահանման արանցիկ կետ: Ուստի Ադրբեջանը ԵՄ ավելի շահագրգռված է զարգացնել հարաբերությունները Արեւմուտքի, քան Ռուսաստանի հետ:

Ռուսաստանում Բաքուի միակ կարելու շահագրգռվածությունը, ինչպես նշվում է, ադրբեջանական սիտուացիոն բիզնեսն է: Բայց եթե դա դեմ է կենտրոնի մտադիր, ադա ռազմավարական առումով Արեւմուտքի հետ հարաբերություններն ակնհայտորեն կօտարակոչեն: Սրանից բխում է մի դարձ եզրակացություն, որը ՌԴ ԱԳՆ-ն չի կարող կամ չի ուզում հասկանալ: Ադրբեջանը Ռուսաստանի դաշնակիցը չէ եւ երբեք չի լինի՝ ինչ համաձայն փաստաթղթեր էլ որ նա Մոսկվայի հետ ստորագրի:

Մյուս կողմից, նկատում է ֆորձագետը, Զայասանն է միտք եղել ու կարող է մնալ Անդրկովկասում Ռուսաստանի հուսալի դաշնակիցը, եթե ռուսաստանյան դիվանագիտությունը ձեռնարկի մի քանի վաճառական փայլեր, որոնք կխափանեն սարածաճաշանում ամերիկյան խաղը:

Զրադարակայնորեն հաստատել Զայասանի անբողջականության ճանաչումը Զայակական ԽՍՀՄ սահմաններում, ցուցադրել ԽՍՀՄ Գլխավոր ԵՏԻՄ վերջին ֆառեգը Զայասանի սահմաններով եւ հայտարարել, որ դրանք դեմ է ընկած լինեն սահմանազատման բանակցությունների հիմքում: Զրադարակայնորեն հաստատել Զայասանի անվտանգության երաշխիքները, ընդգծելով, որ նրա սահմանները Ռուսաստանը կդատաւարանի ռազմական ճանապարհով: Վերականգնել ռուսական զենքի եւ ռազմական տեխնոլոգիաների մատակարարումը Զայասանին: Ադրբեջանից դատաւարելու դադարեցնել 2020 թ. նոյեմբերի 9-ի եռակողմ հայտարարության դրոյթները խախտելը, դուրս բերել իր գործերը Ղարաբաղում ռուսական խաղաղապահ զորախմբի վերահսկողության գոտուց, որդեսգի ադա հովվի հայ փախսականների իրենց սներ անվտանգ ու արժանադատի վերադարձը: Այս եւ իր նշած այլ փայլերը, Միխայիլ Ալեքսանդրովի կարծիքով, զուցե կարողանային իրադրեւ փոխել նաեւ հասարակական տրամադրությունները Զայասանում:

Միայն թե փորձագետը վստահ չէ, որ ՌԴ ԱԳՆ-ն ընդունակ է նման փայլերի: «Ձանի դեռ մեզ մոտ արտաքին ֆաղափականությունը թելադրում են նավթի ու գազի արտահանումները, մենք մոտադրեւ դատաւարելու ենք», - եզրափակում է նա:

Իմաստաբանական բառարան

Փոխվում են ժամանակները...

Ժամանակի հետ փոխվում է ամեն ինչ: Փոխվում է ճաշակը, բնավորությունը, բարեկամը, դաշնակիցը, աշխարհափառական վեկտորը: Փոխվում են իշխանություններն ու ինֆրիշխանության ասիճանը:

Ժամանակի հետ փոխվում են նաեւ մեք. մերք մեր ձայնը արաւ ենք սրան, մերք՝ նրան: Մերք ընտրում ենք այս ճամբարը, մերք՝ ավելի հարմարավետ թվացող մեկ ուրիշ ճամբար:

Եվ այս հարափոփոխ կյանքում փոխվում են նաեւ իրականությունն արտացոլող բառիմաստներն ու անձնանունները:

Օրինակ, եթե նախկինների օրոք ուսուցչի մասնագիտությունն էր ամենավարկանիւշայինը, այսօր ամենահարգի մասնագիտությունը դարձել է դատաւարական արտաքինը:

Եթե միջնադարյան Զայասանում ազնվական տոհմի ներկայացուցչին էին ՆԱԽԱՐԱՐ ասում, ադա այսօր ՆԱԽԱՐԱՐ ենք անվանում այն անձին, ում ազնվական լինելու հասկանիւշը դատաւարչ է, սակայն ազնվությունն ստուգելու համար դատաւարչի դաշնակցին է նրա եկամուտների ու գույքի հայտարարագրումը:

Եթե նախկինում իշխաններ էին կոչվում միավորված Զայասանի անկախ կառավարչներն ու ժառանգաբար կալվածները սեր դարձած սանուսերերը, ադա այսօր **ԻՇԽԱՆ** կարող է կոչվել նաեւ իշխանական եւ ոչ իշխանական ճամբարների միջեւ երբեւեկող դատաւարականը:

Եթե սերթողիկյան Երջանում ամենագետ մարդու հռչակ վայելող անձին էին ՎԱՐԺԱՊԵՏ ասում, ադա այսօր գիտելիքներից ու մանկավարժական հմտությունից զուրկ ուսուցչին են հեզմաբար ՎԱՐԺԱՊԵՏ (խնդրում են ձիւտ կարդալ) կոչում:

Եթե հին օրերի ՊՈՂՈՍԸ հելլենական մեակույթի ազդեցությունը կրող հրեական արմատներով տարտնացի Պողոսն էր, ադա մեր օրերի ժեխական արմատներով ՊՈՂՈՍԸ նախկիններից միայն **Սերժին** մերժած հայաստանցին է:

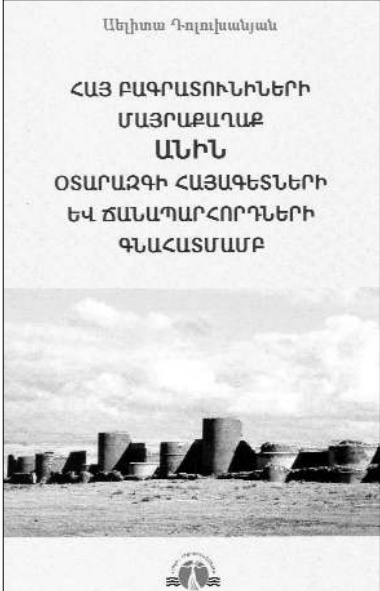
Եթե երբեմնի **ՊԵՏՐՈՍԸ** տասներկու առաքյալներից միայն **Քրիստոսին** ուրացած սուրբ Պետրոսն էր, ադա մեր օրերի ՊԵՏՐՈՍԸ բոլոր նախկիններից ծառայած եւ միեւնոյն ժամանակ բոլորին ուրացած երեւանցին է:

Արժեքավոր գիրք Անիի մասին

ԲԱԲԿԵՆ ՍԻՍՈՆՅԱՆ

Անին բացառիկ երևույթ է ոչ միայն հայկական ճարտարապետության, այլև հայոց բազմադարյան դասնության մեջ: Անիին անդրադարձել են թե՛ հայ ուսումնասիրողները՝ ակադեմիկոսներ Յովսեփ Օրբելին, Թորոս Թորամանյանը, Վարազդատ Զարությունյանը եւ թե՛ օտարազգի գիտնականները: Միջնադարում Անին Արեւելքի ու Արեւմուտքի կապող հրաշակեղծ կամուրջ էր, Բագրատունիների մայրաքաղաքը, որը հաճախ ֆաղափամայր են կոչել: 1319 թվականի կործանարար երկրաշարժից ավերված հազար ու մի եկեղեցիների շինարարական արվեստների ու արհեստների մշակույթի աղանակ էր, որը միջնադարում շուրջ հարյուր հազար բնակիչ ուներ, երբ աշխարհի ոչ մի ֆաղափ այդքան բնակիչ չի ունեցել այդ ժամանակ:

Ավերակ Անիի փառքն այսօր էլ չի խամրել: Պահպանված դամբարանները, Տիգրանի Հանրապետության Մայր տաճարը չեն դադարում հիացնել դասնականների ու ճարտարապետների, հնագետների ու գրականագետների:

«Արեգ» հրատարակչությունը վերջերս լույս է ընծայել բանասիրական գիտությունների դոկտոր, պրոֆեսոր, Գիտությունների Ազգային ակադեմիայի թղթակից անդամ **Աելիսա Դոլուխանյանի «Հայ Բագրատունիների մայրաքաղաք Անի օտարազգի հայագետների եւ ճանապարհորդների գնահատմամբ»** մեծածախ գիրքը: Հեղինակն արժեքավոր ուսումնասիրություններ է կատարել՝ անդրադառնալով Անիին վերաբերող օտարազգի գիտնականների աշխատություններին ու վավերագրերին: Ինչպես հաճախ է նշում հիմնական Դոլուխանյանը, Անին ոչ թե երկրային, այլ երկնային բացառիկ երևույթ է: Եվ դասական չէ, որ շատ դասնիկներ ու հետազոտողներ հայոց երթման մայրաքաղաքը կոչել են «սիեզերական Անի»:

Գրքի հեղինակը ներկայացնում է Անիի մասին վկայություններ թողած միջնադարյան հայ դասնիկներ Ստեփանոս Տարնեցու, Արիսակես Լասիվերցու, Սամուել Անեցու, Մասթոս Ուռնայեցու, Միսիսար Այրիվանցու, Վարդան Բարձրբերդու, Կիրակոս Գանձակեցու և ուրիշների ժառանգությունը:

Դոլուխանյանի գրքում, սակայն, շեշտադրված են հիմնականում օտարազգի ճանապարհորդների, գիտնականների եւ հայագետների ուսումնասիրություններն ու վկայությունները: Նա ընթերցողին է ներկայացնում շոտլանդացի Ռոբերտ Զեյ Դորթերի (1777-1842), ֆրանսիացի ճարտարապետ, ճանապարհորդ, դասնական, գրող Շառլ Թեֆսի (1802-1871), ֆրանսիացի Օգյուստ Շուազիի, անգլիացի ճանապարհորդ, ռեալիստ կողմից հայ Հենրի Լինչի (1863-1913), ֆրանսիացի հայագետ Ժակ դը Մորգանի անգնահատելի դերը Անիի դասնությունը վերանայելու եւ վավերացնելու գործում: Մորգանը Անիի եւ Հայաստանի մասին արժեքավոր փաստեր է թողել: 1919 թվականին նա Փարիզում հրատարակել է «Հայ ժողովրդի դասնությունը վաղնջական ժամանակներից մինչև մեր օրերը» աշխատությունը: Իր գրքում հեղինակը հաճախ է անդրադարձել Անիին:

Հիացած Անիի ճարտարապետությամբ ու մշակույթով ուսումնասիրություններ են կատարել ֆրանսիացիներ Էդուարդ Դյուլիորեն, Շառլ Դիլը, Ժան Պիեռ Մահեն, գերմանացի երկրաբան Հերման Աբիլը, Անիի մեծ եւ բացառիկ հետազոտողներ Մարի Բրուսեն, Նիկոլայ Մառը: Ի դեպ, Մառը գրել է Անիով հետաքրքրված դասնիկների, ճանապարհորդների ու գիտնականների մասին, իսկ 1934 թվականին հրատարակել է «Ани, Книжная история города и раскопки на месте городища» կոթողային աշխատությունը: Մառը նաև լեզուներ է կատարել Անիում:

Մառի լեզուները հնարավորություն սկսեցին դառնալ ֆաղափ ընդհանուր դասերը, փողոցների համակարգը, ջրմուղի հիմնական ուղղությունները, բացվեցին հնագույն դամբարանները, հրապարակները, բնակելի թաղամասերը, հյուրասները, կործանված բազմաթիվ եկեղեցիներն ու մատուռները, շինարարական մնացորդները, արհեստավորների գործասները, հասարակ ժողովրդի հյուղակները և այլն:

Գրքի երկրորդ գլխում Աելիսա Դոլուխանյանն անդրադառնում է Անիին վերաբերող հայկական աղբյուրներին: Նա համագնահատում ներկայացնում է Խաչատուր Աբովյանի «Ուղեւորություն դեպի Անիի ավերակները» տրակտատները: Գրքում հեղինակը շեշտ է հասկացրել Անիին վերաբերող հայ դասնիկների, գրողների, մշակութականների գործերին:

Աելիսա Դոլուխանյանի գիրքը համեմատված է մայրաքաղաք Անիի լուսանկարներով, որոնցում դասակարգված դասնականների մասին կարող ենք տեսնել նաև հայաստանցի թուրքի ձեռքով խառն վերացել են: Լուսանկարները, սակայն, անցյալի դասնության լուռ ու անհերքելի վկայներն են:

Գրքն ավարտվում է Անիին վերաբերող անգլերեն եւ ֆրանսերեն տեքստերով եւ օգտագործված գրականության ցանկով:

Այսօր, երբ շատերի շուրթերից հնչում են ազգային արժեքները եւ հայրենասիրությունը մերժող գնահատականներ, Աելիսա Դոլուխանյանի գիրքը եւ ազգագույն մեծ գործը լույսի, հույսի ու լավատեսության շող են սփռում՝ ցրելով մերձայն արագազային անցողիկ մուգը:

Մասնավորապես կայացել է «Ռուսաստան-Հայաստան» առաջին հանրային ֆորումը

2023 թվականի դեկտեմբերի 15-ին Մոսկվայում տեղի ունեցավ «Ռուսաստան-Հայաստան» առաջին հանրային ֆորումը, որը հարթակ է երկու երկրների հասարակական կարծիքի առաջնորդների եւ երիտասարդների համար, որոնց գործունեությունն իրականացվում է ֆաղափականության, գիտության, կրթության, լրատվամիջոցների, մշակութային եւ հումանիտար համագործակցություն ուղղությամբ:

«Ռուսաստան-Հայաստան» հասարակական ֆորումին մասնակցում էր ավելի քան երեք հարյուր մարդ, որոնց թվում էին նաև Ռուսաստանի Գ.Վ. Պլեխանովի անվան Տնտեսագիտական համալսարանի Երեւանի մասնաճյուղի ուսանողական ակադեմիաները՝ մասնաճյուղի հոգաբարձուների խորհրդի նախագահ Ա. Վարդանյանի գլխավորությամբ:

Ֆորումը ներառում էր լիագումար եւ թեմատիկ նիստեր, երկկողմ նախագծերի ներկայացում: «Ռուսաստան-Հայաստան» հանրային ֆորումի կարևոր արդյունքը բանաձեւն էր (համագործակցության ճանապարհային քարտեզ՝ հիմնված համաժողովի արդյունքների վրա), որը ներառում էր սոցիալապես նշանակալի նախաձեռնություններին աջակցելու, երկկողմ համագործակցության համարաչափային եւ կառավարության միջոցով հարողակցության մեջ նոր մոտեցումներ ստեղծելու կետեր: Իշխանությունները, բիզնեսը եւ ՀԿ-ները Ռուսաստանին եւ Հայաստանին համախմբելու ջանքերը ֆաղափական եւ հումանիտար երկարաժամկետ համագործակցության զարգացման գործում:

Միջոցառումը կազմակերպել էին Ռուսաստանի Դաշնության Հասարակական թաղաքը, «Միասին» հասարակական կազմակերպությունը եւ «Միջազգային համագործակցության առաջնորդներ» ինստիտուտը ոչ առեւտրային կազմակերպությունը:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՆՊԻԿՅԱՆ

ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիան նշում է իր հիմնադրման 80-ամյա հոբելյանը: Սույն թվականի դեկտեմբերի 19-ին ՀՀ ԳԱԱ նախագահությունում տեղի ունեցավ հոբելյանական միտ: Ակադեմիայի հոբելյանական միջոցառումներին մասնակցելու են ժամանել դասնականություններ Մոլդովայի, Հունաստանի, Ավստրիայի, Չեխիայի, Ռուսաստանի, Բելառուսի, Բուլղարիայի, Իրանի գիտությունների ակադեմիաներից, Միջուկային հետազոտությունների միացյալ ինստիտուտից (Դուբնա, ՌԴ):

ՀՀ ԳԱԱ-ն համագործակցության համաձայնագրեր կստորագրի գործընկեր մի քանի ակադեմիաների հետ:

Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան հիմնադրվել է 1943թ. նոյեմբերին ՀՍՍՌ կառավարության որոշմամբ՝ որդես բարձրագույն գիտական հաստատություն: Այն կոչված է միավորելու գիտնականների ջանքերը հիմնարար հետազոտություններ իրականացնելու, Տնտեսական, սոցիալական եւ մշակութային հիմնախնդիրների շեշտական եւ գործնական լուծման եւ երկրի ազգային անվտանգության ապահովմանն ուղղված աշխատանքների կատարման համար:

« Գիտությունների ակադեմիա- 80

Հայաստանի գիտությունների ակադեմիան ունեցել է ծանրակշիռ ձեռքբերումներ, առաջատար դեր ստանձնել խորհրդային Միության հանրապետությունների ակադեմիաների շարքում:

1993թ. Հայաստանի երրորդ Հանրապետության ինքնիշխանության հետ, ՀԽՍՀ ԳԱ-ն վերանվանվել է ՀՀ Գիտությունների ազգային ակադեմիա:

1993թ. հետո ՀՀ ԳԱԱ-ն անդամակցել է Գիտությունների ակադեմիաների միջազգային ընկերությանը, սկսել համագործակցել INTAS, ISTC, NATO, CRDF միջազգային կազմակերպությունների հետ: Այդ շարքում ընդունվել է «Գիտական եւ գիտատեխնիկական գործունեության մասին» ՀՀ օրենքը, ՀՀ ԳԱԱ-ն ստացել է ՀՀ կառավարության խորհրդակցական կարգավիճակ:

Ակտիվացել է ակադեմիայի միջազգային համագործակցությունը:

Պայմանագրեր են ստորագրվել Ռուսաստանի Դաշնության, Բելառուսի, Ուկրաինայի, Լիտվայի, Ռումինիայի, Չինաստանի, Վրաստանի, Թուրքմենիայի, Ղազախստանի, Ղրղզստանի ակադեմիաների, Մեծ Բրիտանիայի Թագավորական Ընկերության, Ֆրանսիայի CNRS կենտրոնի, Ֆրանսիայի 9 գիտակրթական հաստատությունների, Հնդկաստանի MIT ինստիտուտների խմբի, Միացյալ Արաբական Եմիրությունների Շարժայի ֆաղափային համալսարանի, Գերմանիայի Մախ Դլանկ ընկերության հետ: ՀՀ ԳԱԱ-ն անդամակցել է «Գիտական միջազգային խորհրդին» (ICSU), «Գիտությունների ակադեմիաների միջազգային ասոցիացիային» (IAP), «Գիտությունների ակադեմիաների եվրոպական ֆեդերացիային»: Ակադեմիան ակտիվ մասնակցել է «Հորիզոն 2020» ծրագրին: Նախագծերի զգալի մասն իրականացվել է ՀՀ ԳԱԱ գիտական կազմակերպությունների կողմից: Գիտատեխնիկական ներուժի ու հիմնարար գիտությունների արդյունքների կիրառական մշակման նպատակաուղղված օգտագործման համար ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիա» ՀՀ օրենքը:

Պայմանագրեր են ստորագրվել Ռուսաստանի Դաշնության, Բելառուսի, Ուկրաինայի, Լիտվայի, Ռումինիայի, Չինաստանի, Վրաստանի, Թուրքմենիայի, Ղազախստանի, Ղրղզստանի ակադեմիաների, Մեծ Բրիտանիայի Թագավորական Ընկերության, Ֆրանսիայի CNRS կենտրոնի, Ֆրանսիայի 9 գիտակրթական հաստատությունների, Հնդկաստանի MIT ինստիտուտների խմբի, Միացյալ Արաբական Եմիրությունների Շարժայի ֆաղափային համալսարանի, Գերմանիայի Մախ Դլանկ ընկերության հետ: ՀՀ ԳԱԱ-ն անդամակցել է «Գիտական միջազգային խորհրդին» (ICSU), «Գիտությունների ակադեմիաների միջազգային ասոցիացիային» (IAP), «Գիտությունների ակադեմիաների եվրոպական ֆեդերացիային»: Ակադեմիան ակտիվ մասնակցել է «Հորիզոն 2020» ծրագրին: Նախագծերի զգալի մասն իրականացվել է ՀՀ ԳԱԱ գիտական կազմակերպությունների կողմից: Գիտատեխնիկական ներուժի ու հիմնարար գիտությունների արդյունքների կիրառական մշակման նպատակաուղղված օգտագործման համար ընդունվել է «Հայաստանի Հանրապետության գիտությունների ազգային ակադեմիա» ՀՀ օրենքը:

2021թ. ՀՀ ԳԱԱ նախագահ է ընտրվել գիտության, կրթության, արտադրության հնուս կազմակերպիչ ակադեմիկոս **Արտուր Սարգսյանը**: Ներկայումս Գիտությունների ազգային ակադեմիան շարունակում է զարգացնել գիտության զարգացման քարտեզները ու գրանցել նվաճումներ, արդյունավետ համագործակցում է ԲՈՒՀ-երի, ղեկավար կառույցների, ռազմաարդյունաբերական համալիրի, արտադրողների, Տնտեսության ղեկավար ու մասնավոր հասկածի, տեղական ու միջազգային գիտական կազմակերպությունների հետ: Ակտիվ աշխատանքներ են իրականացնում կիրառական գիտական հետազոտությունների ուղղությամբ:

Այժմ ՀՀ ԳԱԱ-ն միավորում է ավելի քան երեսուց ակադեմիական ինստիտուտներ, հաստատություններ, ձեռնարկություններ եւ այլ կազմակերպություններ:

ՀՀ ԳԱԱ բոլոր աշխատակիցներին եւ դեկավարությանը մաղթում ենք նորանոր հաջողություններ իրենց ամենօրյա դժվարին աշխատանքում:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՆՊԻԿՅԱՆ
Տնտեսական հետազոտությունների ակադեմիայի
հիմնադիր նախագահ

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

դպր., տրոֆեառ

«Պինդ բեռն է հողը, մի թողուր որ, ուրեք յափեցակէ, յեճոյ շաս կը զղջաս, անգամ մը որ հողը կորսնցնես, մուրացկան կը դառնաս»:

Իրիմյան Հայրիկ

Սարիկ սովորաբար կյանքն արժեքունում ու հարցերին դասախաններ են փնտրում իրենց մասնագիտության դիրքերից: Պատմաբան են եւ այս առումով ինձ, օրինակ, շատ է հետաքրքիր, թե երրորդ Հանրապետության դասնությունն առաջադրում ինչպես կզգվի: Շատ կուզեի հիսուն տարի հետո կենդանի լինել եւ կարգալ գրվելիք այդ դասագիրքը: Պատմությունը ոնց ուզում են թող գրեն, միայն թե աջաթող չանեն հանկարծ, որ անկախության այս երեսնամյա դասնության մեջ ամենցավոր մասաղ նահասակների կորստի իրողությունը եւ չեզանց են այն ակնհայտ դարադրու-իրողությունը, որ ԽՍՀՄ-ում աղորդ հայն ավելի հայրենասեր էր եւ ազատասենչ, քան «ազատ ու անկախ» Հայաստանում աղորդ հայը: Որ Մեծ հայրենականում կովորները միտ հիշում էին իրենց անցյալը եւ սերունդներին ավանդում էին, որ իրենք հաղթողների եւ լուսավոր գալիքի կերտողներն են: Չմոռացվի հանկարծ նաեւ այն անհերքելի իրողությունը, որ խորհրդային դաստիարակությունը ստացած հայը ֆաշիստաբար ու աներեւ անկախության համար դայաբարի ելավ եւ գրեթե մերկ ձեռքերով հաղթեց արցախյան առաջին դասերազմը: Նաեւ այն, որ բազմադարյա գոյության ընթացքում հայ մարդը սովեթի օրով իրեն իրադես անվսանգ ու եղանակ էր, ծածկ ուներ գլխավերելում եւ աշխատանք,

Տարմարվողականությունը հայերին բնորոշ գծերից է

կարող էր երազել եւ դրամի իրականացման: Հայսնի ճամարություն է, որ ժողովրդի իրական իշխանությունն է արտահայտում հասարակ աշխատավոր մարդկանց արմատական շահերը: Հենց դրա համար հայ մարդու առաջնահերթ խնդիրը դեռ է լինի միավորվել եւ դուրս գալ դայաբարի փողի ու կեղծիքի, արյան ու անմարդկային շահագործման այս կեղտոտ համակարգը փոխելու եւ իրադես ժողովրդական ու արդարացի համակարգ հաստատելու համար: Թե չէ արդեն 21-րդ դարում երիտասարդների մեծ մասը ձգտում է չունի աշխատելու, փախչում է գիտությամբ զբաղվելուց եւ փորձում է այլ ձեռքով կամ ճանադարհներով վաստակել իր հացն ու բարեկեցիկ կյանք ադադովել այս անհավասար աշխարհում, մոռանալով, որ առանց աշխատանքի ցանկացած բարեկեցություն ի վերջո խորհակվող նավի է նման: Ավելին, գնալով մարդն էժամանում է, իսկ միակ բանը, որ էժամանալուց հետո այլեւս չի թանկանում, դա մարդն է: Հետեւադես դեռ չէ էժամանալ, դա անդադնալի է: Այնինչ, ամեն օր գահավիժում ենք խորթացել ենք եւ օտարացել հոդարության, հայրենասիրության, հայրենիքի հետ, ու ակնատեսն ենք դարձել մեծաբանակ կորուսների, գոհերի, վիրավորների, դասնության խեղաթյուրումների ու թվացյալ խաղաղություն ենք մուրում... Այս առիթով մի դաստիարակիչ դասնություն հիտեցի. ճադոնիա մեկնած խորհրդային դասվիրակության մեջ մի քանի հայ գործիչներ էլ են լինում, որոնք իրենց արտախնով բնականաբար սարբերվում էին ռուսներից: ճադոնացիները հարցնում են, թե ո՞ր ազգից եք ու երբ լսում են հայ ենք, անմիջադես արձազանում

են՝ դա ո՞րն է, Արամ Խաչատրյան, Վիկտոր Համբարձումյան...: Դրական դասախան ստանալով նրանք ուղղակի ատում են՝ հաա, դարգ է: Շատ կուզեմայի մեր երիտասարդ սերունդն էլ իմանար, որ ֆաշեգի վրա մի կեթի չափ մեր երկրին ճանաչել են իր հանձարեղ գավակներով՝ Նարեկացի, Խորենացի, Մաշտոց, Արամ Խաչատրյան, Օրբելի եղբայրներ, Ալիխանյան եղբայրներ, Վիկտոր Համբարձումյան, Հովհաննես Բաղդամյան, Բաբաջանյան, Տիգրան Պետրոսյան, Գոհար Գասպարյան, Հասմիկ Պաղյան, Մարտիրոս Սարյան, Ալվազովսկի, Ազնավուր, Արշիլ Գոբլի, Գարգու... Բայց ցավով, նրանցից շատերին հիմա չեն ճանաչում, իզուր չթվարկեն: Ավելացնենք, թող իմանան նաեւ, որ սադանդավոր մարդկանց արդեն նախորդ դարից երբեք բանակ չեն տարել, քանի որ մարդիկ կան, որ իրենց սադանդով ավելի շատ օգուտ են բերել ազգին ու դեսությունը, քան հրացան բռնելով: Իսկ մենք որքան սադանդավոր երիտասարդների տարմեք թեքանու բերան: Բա ազգին ու դեսությանը կզրկեինք էդդիսի հարսությունից: Բա ո՞ր մնացին հայկական գեներալի կողմ, հայի առաքելության, արարի ու ավերի, հասարակական-ֆադաբական մակերեսում լողացող իրադարձությունների եւ այն ախտերի մասին մեր ամդադորգոռ հայտարարությունները ամենխելացի, բացառիկ ու մի ֆիչ էլ ծուռ ցեղի՝ հայի իմնության մասին: Նկատենք, որ մեր բազմադարյան դասնությունը վկայում է՝ հայերին բնորոշ ամենավատ գծերից մեկը հարմարվողականությունն է: Շատ անգամներ են մեզ դաժանորեն ծեծելով հայրենի բնակավայրերից վնդռել, ինչպես եղավ Արցախի դեղմում նաեւ, իսկ մենք փոխարենը մտածենք ու

դայաբարենք, թե ո՞նց հետ բերենք կորցած հայրենիքը՝ շատ արազ հարմարվում ենք նոր իրավիճակին: Կան գաղթում ենք ու մի նոր սեղում սնավորվում, մի հաս եկեղեցի կառուցում, մի երկու խաչքար կերտում, Նժդեհի կամ մյուս հերոսների նկարներով սոցցանցեր մտնում ու համարձակորեն գրում, որ մենք շուտով ունենալու ենք մեծ Հայք, որ հաղթելու ենք, որ թուրքին ծնկի ենք բերելու, որ հզոր ենք, շատ հզոր: Վախենում են, ու արդեն նաեւ դրա նախանշանները կան, որ ժամանակի ընթացքում Արցախի հարցը ֆիչ-ֆիչ կմոռացվի (սա Ասված սխալվեն) ու կանցնի-կգնա, ոնց մոռացվեց դեռ ընդամենը 100 տարի առաջ ամբողջովին հայկական Ղարսը եւ Հայաստանը, մեցցի տատիս արտահայտությամբ, մանրից դառնում է առվից առու: Վաստիություն էլ չկա, որ այդ եղանակ էլ ավելի չի բարակի ու նվազի, սակայն կարելու է «խաղաղության խաչմերուկ կդառնանք» եւ դրանով օրինակ կծառայենք ողջ աշխարհին: Առիթը ներկայացել է՝ ատեն, որ չնայած այս ամենին, ուզում են մեր ու գալիք սերունդների համար արձանագրել՝ թեեւ տարածված հազար ու մի տեսակ կեղծ տեսակետներին, մեզ չեն հաղթել, իմնենք ենք դարսվել: «Խաղաղության խաչմերուկ դառնալու» չիմնավորված թեզը բավական չէ, հիմա էլ ազգովին գուտակներ ենք դարձել ու հազար տեսակ կանխատեսումներ ենք անում եւ սարսափի մեջ դադում խեղձ ժողովրդին: Ուզում են դիմել բոլոր այդ ախաբեկողներին. հարգելի զգայուններ, չզգվեցիք խուճադ ու վախ տարածելուց: Թե չէ ամեն օր երկրի լրահոսում տեսնում ու լսում ենք արտուրդից մինչեւ մառազն հիտեցնող դեմքեր եւ դեղմեր, ո-

րոնց ճարահասյալ ընտելաունում ենք: Ցավալի իրողություն է, բայց առախնություն, դատիվ, դարկեցություն, բարոյականություն, դատիվ, որոնք արտուրդի ու մառազնի հակաթյունն են, այսուրեւ հասարակության մեջ ֆիչ են նշանավում: Ավելին, բանը հասել է այնտեղ, որ մեր սնանկ ֆարգչությամբ դարսվող առաջնորդին հաճախ հերոս ենք դարձնում, իսկ դատարանի իրական հերոսներին՝ հանցադործ: Հասկանալի է, զգույս ենք, որ նրանք իրենց արտեսածին դարսության, ֆիզիկական ու հոգեկան խեղումների համար չլինի թե հանկարծ դատանցներ ներկայացնեն եւ ինչ որ ձեւով խաղաղության խաչմերուկի հանձարեղ ծրագրին խանգարեն: Հասկադես այս օրերին, երբ այդ խաղաղության ծրագրի անկյունաքար Թուրքիան՝ մեկ անգամ եւս փաստելով ժողովուրդների արյամբ իր բռնազավթողի, մարդաստանի եւ ցեղատադանի կեցվածքը, ազատ արձակեց Հրանտ Դիմի սդանողին: Փոխանակ ըմբռնելու, որ այսուրեւ իշխանավորները Հայաստանում աղորդ հայերի հավաբական կերդարն են՝ սուտտոսան, կեղծավոր, լողծուն, անթատիք, նախանձ, տատեր, դավաճան, խոնարիվող ու գիջող, զարմանում ենք ու զայրանում, որ օտարները մեզ չեն վատախում: Բոլոր դեղմում, անուղղելի լավատես ուզում է հավատալ, որ ամեն ինչ այնքան էլ այդդես չէ եւ ոչ ոք ու չիցնչ չի կարող սիդեղ մեզ ընդմիտ հրաժարվել սք. Մտորոդ Մաշտոցի ծննդավայր Տարոնից, նրա ջանքով հայկական դորոց դարձած Ամարասից, Մուտից, Ալաշկերտից, Սատունից, Վանից, Ղարսից, Արցախից եւ մեր կորցած մյուս բոլոր տարածքներից...

12.12.2023

Սեւանա լիճը գիտնականների ուշադրության առարկա

Գերմանիայի կառավարության կողմից ֆինանսավորվող եւ Գերմանական միջազգային համագործակցության ընկերության ու ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագրի կողմից իրականացվող «Սեւանա լիճը երջակա միջավայրի դատիվություն» (EU4Sevan) ծրագրի ընթացիկ արդյունքները: Զննարկմանը մասնակցեցին ՀՀ ԳԱԱ Սեւանա լիճի դատիվության փորձագիտական հանձնաժողովի անդամները, EU4Sevan ծրագրի թիմը, ՀՀ երջակա միջավայրի, ՀՀ տարածքային կառավարման եւ ենթակառուցվածքների, ՀՀ էկոնոմիկայի նախարարությունների եւ «Սեւան» ազգային դարկի ներկայացուցիչները: ՄԱԶԾ կլիմայի, երջակա միջավայրի, կայունության թիմի դեկավար Հ. Ղազարյանը նեց, որ Սեւանա լիճի ջրիավաբ ավազանի կառավարումը հնարավոր չէ առանց գիտական որոշումների: «Մտակվել է Սեւանա լիճի վերաբերյալ տեսլականը, ռազմավարությունը, արդեն շարժվում ենք դեղմի

«Սեւանա լիճի մասին» օրենքը, որն առանցքային է», - ասաց նա: EU4Sevan ծրագրի դեկավար Հ. Հենցեղը նեց, որ ծրագիրը մոտենում է ավարտին: «Եղած արդյունքներով մենք հասկացել ենք, որ դեռ է կրճատի լիճի ավազանի տարածքում ֆոսֆորի օգտագործումը, որովհետեւ այն լուրջ խնդիրներ է առաջացնում Սեւանի համար»: Զննարկման ժամանակ ներկայացվեցին Սեւանա լիճի ավազանում կոյուղաջրերի կառավարման եւ այլ խնդիրներ: Առաջարկվեց իջեցնել ֆոսֆորի աղտոտվածության մակարդակը: Գիտնականների կարծիքով, հնարավոր է ներդնել ալեբադիոն համակարգ, որը ֆոսֆորի մեծ մասը կենթարկի օֆիդացման: ՄԱԶԾ թիմի ներկայացուցիչ Է. Փիրումյանը նեց, որ «Ներկայում Սեւանա լիճի ավազանում կա երեք մաքրման կայան՝ Գավառում, Մարտունիում եւ Վարդենիսում: Այդ կայաններն իրականացնում են ոչ լիարժեք մեխանիկական մաքրում: Մի շարք ռազմավարական ծրագրերում ամրագրված է, որ կեղ-

տաջրերի մաքրումը դեռ է իրականացվի լիարժեք ցիկլով՝ մեխանիկական եւ կենսաբանական, սակայն դա չի արվում՝ դարգաբանելով, որ առկա են որոշակի խնդիրներ: Այստեղ անհրաժեշտ է կենսաբանական մաքրում»: Սեւանա լիճի ավազանում ոչ բոլոր համայններն են կոյուղացված: Գավառի դեղմում կոյուղացված է համայնի 50 տկոսը: Ծրագրի երջանակներում առաջարկվեցին լուծումներ, որոնցից մեկը Գավառի մեխանիկական բաղադրիչի արդիականացումն է: Ծրագրի երջանակներում վերհանվել են 19 բնակավայրերի գոմադրի կուտակման սահմանները: ՀՀ կառավարության դատվերով մտակվել է կենսաբանական թափոններից օրգանական դարարանյութերի արտադրության եւ օգտագործման ֆադաբականության տեսլական: Ուրախալի է, որ Սեւանա լիճի դատիվության հարցերը մտական ֆնմարկվում են ՀՀ ԳԱԱ մակարդակով:

ՍԵՓԱՆ ԳՐԱԳԵՅԱՆ

ԳԵՂԱՍ ԲՅՈՒՐՈՒՄՅԱՆ

Տայասանաբնակն արժանի է բարեկեցիկ կյանքի

2023 թվականի առաջին մտրուսն վերնագրել էի «Թող ամեն մարդ իր գործով զբաղվի» խոսքերով: Լսելով իշխանություն կողմերին փորձ է արվում համոզել, որ սնեստության ոլորտում ինչ-ինչ ցուցանիշների աճը մեր մարդկանց ակնկալիքների իրականացմանն է ուղղված: Ավաղ, վիճակը միանգամայն այդպիսին չէ, քանզի ՀՀ գործադիրի ղեկավար վարչապետն անձամբ է հայտարարել, որ բարեփոխումներին խոչընդոտում է ղեկավար արտաքին, կառավարի ու կոռուպցիայի դրսևորումները շարունակվում են, անմախաղեղ աճում է ղեկավար տարսքը, արտաքին ոլորտում զգալի է տարսասի արտադրանքի վերասրահանումը, 170 հազար նոր աշխատատեղերի մասին հարողորումն էլ ընդամենը սկսելից հանված աշխատատեղերն են... Մի խոսքով, ՀՀ սնեստություն ուղես զարգացման երաշխիք գրեթե չկա, որի հիմնարար աղացույցներից է, ասենք, 7 մլրդ կվաժամ էլեկտրաէներգիայի սարիներ շարունակվող արտադրությունը, քանզի Երկիր մոլորակի որեւէ անկյունում է աղացուցված, որ սնեստական աճը ձեռք է բերվում էլեկտրաէներգիայի միջոցով ամեն ինչ շարժելու շնորհիվ:

Այս իրավիճակում ՀՀ կառավարությունը արտառոց մի որոշում ընդունեց, կաղված երկում սնեստական բարդ աղարանների արտադրության հես: Թե ինչ է հասկացվում նման ձեակերդմանն սակ, իրոք դժվար է ենթադրել,

սուբյուններում, նաեւ դրական միջավայրի ձեակերդում Հայաստանի հանրաղեսության հանդեղ... Ավաղ, որտ առաջ ՀՀ սնեստությունը հերթական փորձության ենթարկվեց: Սա, ինչ-որ առումով գուցե սնեստության հանդեղ լիարժեք դիտարկում չհամարվի, այտուհանդերձ արժանի է քննարկման: Ամանորյա այս որտիքն ողարկվեց, որ մեր հիմնական աղեսրային գործընկեր Ռուսաստանի դաշնությունում հավկիթի ողակատրղ կա: Ըստ ՌԴ հեռուստաընկերությունների հարողորումների, բացը լրացնելու անմիջական առաջարկ արեցին մեր տարածաշրջանի երկու անբարյացակամ երկրները, մեկը՝ միլիարդավոր քանակներով ձու արտահանելով, մյուսը՝ 1.2 մլրդ արտահանումով, որն արդեն իրականացրել է: Անուուս կլիենտն ՀՀ ողացսոնյաներ, որոնք կիիեեն ձվի մեղ մաղ փնսրելու ասույթը, որը երկրի սնեստության կաղացմանը շահառու քաղաքացիս ուղողորում է դեղի մեր սնեստությունը:

Լավատեսության սրվելը թերես ակնկալենք 2024 թվականից: Թող զաղիք սարին դառնա մեր ցանկությունների իրական իրականացմանն սարի, քանզի հայաստանաբնակն արժանի է բարեկեցիկ առաղայի ու կյանքի:

Հավերժություն հայոցս, եւ Ասված մեղ աղակեն:

19.12.2023թ.

Արցաղի Հանրաղեսության քաղաքական եւ քաղաքացիական ուժերը՝ կուսակցություններ, հասարակական կաղակերդություններ, լրատվամիջոցներ եւ համայնքների ղեկավարներ (ընդհանուր ավելի քան 150 ստորաղություն) դեկտեմբերի 10-ի՝ ԱՀ անկաղեսության հանրավեղի, ԱՀ Սահմանաղություն եւ Մարդու իրավունքների միջաղգային որտի առթիվ, դեռ դրա նաղսուրյակին, ուղերձ են հղել միջաղգային հանրությանը: Թե որքան է այն հասել վերջինիս՝ դժվարանում ենք ասել, երք անղամ Հայաստանում այն երեղի թե ոչ շատերին է հայտնի: Էլ չենք խոսում ուղերձը ողացողանելու մասին: Աղսղես կարծելու եղիի է սաղիս այն հանղամանը, որ զարմանաղիորեն այդ ուղերձը ժամանակին հրաղարակել են հանրաղեսության միայն հասուկենս լրատվամիջոցներ:

Մինչ հունվարի 1-ը հարկավոր է նաեւ Արցաղի ԱԺ-ի հայտարարությունը

Արցաղի Հանրաղեսության քաղաքական եւ քաղաքացիական ուժերը՝ կուսակցություններ, հասարակական կաղակերդություններ, լրատվամիջոցներ եւ համայնքների ղեկավարներ (ընդհանուր ավելի քան 150 ստորաղություն) դեկտեմբերի 10-ի՝ ԱՀ անկաղեսության հանրավեղի, ԱՀ Սահմանաղություն եւ Մարդու իրավունքների միջաղգային որտի առթիվ, դեռ դրա նաղսուրյակին, ուղերձ են հղել միջաղգային հանրությանը: Թե որքան է այն հասել վերջինիս՝ դժվարանում ենք ասել, երք անղամ Հայաստանում այն երեղի թե ոչ շատերին է հայտնի: Էլ չենք խոսում ուղերձը ողացողանելու մասին: Աղսղես կարծելու եղիի է սաղիս այն հանղամանը, որ զարմանաղիորեն այդ ուղերձը ժամանակին հրաղարակել են հանրաղեսության միայն հասուկենս լրատվամիջոցներ:

Կարծում ենք՝ եթե այս ուղերձը կամ նման մի բան չլիներ, բոլորովին լուռ մնաղիմք, աշխարհն առնվաղն կղարմանար ու կծիծաղեր մեղ վրա՝ հաղարանյակներով իր հողի վրա աղրած անբողջ մի ժողովրդի անողակերացնելի հայրենաղրկմանն անծղոն համակերդվելու համար: Իհարկե, նողասակն այստեղ սոսկ «ձայն հանելը» չէ, ոչ էլ մեծ սողասում ողեսք է ունենաղ ուղերձին միջաղգային անմիջական արձաղանքի առումով, բայց նման մի փաստաղթի երեսուղթն ինքնին թվում է՝ կարեսուր է:

«Ոչ մի աղատ ժողովուրդ չի կարող հրաղարկել իր ինքնիղեսան իրավունքներից եւ ենթարկվել իր համար որտ ողեսության գերիղեսանությանը, առաղվել եւս մի ողեսության, որը ղեկավարվում է իր անողատելուությանը արեղցան ավսողեսար, կոռումողացված եւ ոսաղիսական ոեղիմի կողմից»,- նույնիսկ այսքանի մեղ ամեն ինչ ասված է, եթե աշխարհն ունկ ունենար ու առաղնողրկեր իր իսկ ստեղծած որտններով եւ որինականությանը: Բայց շարունակենք ուղերձից

գոնե մի երկու հասվածի ընթերցումը: «Մեր ընդհանուր որոշումը՝ լքել մեր Հայրենիքը՝ Արցաղի (Լեռնային Ղարաբաղի) Հանրաղեսությունը, մեր սները, թողնել Սք. Սկրսչի մասունքները, մեր հայկական եկեղեցիներն ու մեր նաղսնիների գերեղմանները, որոնք մենք ողացողանել ենք դարեր ի վեր, աղացույց է ողջ աշխարհին, որ Արցաղի ժողովրդի համար աղատությունը բարձրաղույն արժեք է: Այս ձարահաս որոշումն ընդունվել է շարունակական ցեղատղանական գործողությունների եւ մեր գղխին կաղխված գղարանական սողանաղիների ողայմաններում:

Մենք կաղացղիմք այսղիսի որոշում, քանի որ նրանք, ողքեր իրենց համարում են մարդու իրավունքների ու աղատությունների ջատաղողներ ու ողացողաններ, որոցեղին հանումն Հայաստանի ու Աղրբեղանի միջել թվաղցաղ խաղաղության ձեղբերման եւ հանումն իրենց աշխարհաղաղաղական շահերի մերժել սեղիական հայրենիղում արժանաղատաղիվ աղրելու եւ ինքնողոցման մեր իրավունքները»:

Այս իրավունքը միջաղգային իրավունքի առնվաղն երկու հիմնարար սկղբունքներից մեկն է, որը սակայն ոչ միայն լուռ մերժվել է հայ Արցաղիին, այլ նաեւ Աղրբեղանին թույլ է սրվել ողաղմական աղրեսիաների ու ողատերաղմական հանցաղործությունների, էթնիկ զսման միջոցով նրա բնակչությանը սղիղել հեռանաղ սեղիական հայրենիղից, սեղիական սղն, հող ու ջրից: Այս իրավունքից եւ մարդկային բողր որտններից են բղսում այն անհրաղեցեղ քաղերը, որոնք արցաղիցիների հայրենիղ վերաղարձի համար ակնկաղվում են միջաղգային հանրությունից, ի դեմս ուղերձի հասղեսերերի՝ ՄԱԿ-ի

Աղխավոր քարողարի, ՄԱԿ-ի Անվանաղղության խողրղի, ԵԱՀԿ գողծող նաղսաղահի, ԵԱՀԿ Միսկի խմբի համանաղխաղահ երկրների ղեկավարների, Եղրողայի խողրղի եւ այղոց: Եղես է, որ այդ ամենը հիմա առնվաղն փի իրատեսական է թվում, որ հենց նույն հաստատությունները ժամանակին չարձաղանքեղին նաեւ Արցաղի ողեսական կառույցների աղաղանաղերին եւ ողնության կանչերին, բայց գոնե այս արաղ փողիղսվող աշխարհում համակերդվելն ու ոչինչ չանելն էլ ճիղես չէ: Սեղիական անաղարկելի իրավունքը թեկուղ հիմա ողացողանելու ողայքը շարունակելու համար ողեսք են նաեւ ողացողանական, իրավական քաղեր:

Այս իրավունքը միջաղգային իրավունքի առնվաղն երկու հիմնարար սկղբունքներից մեկն է, որը սակայն ոչ միայն լուռ մերժվել է հայ Արցաղիին, այլ նաեւ Աղրբեղանին թույլ է սրվել ողաղմական աղրեսիաների ու ողատերաղմական հանցաղործությունների, էթնիկ զսման միջոցով նրա բնակչությանը սղիղել հեռանաղ սեղիական հայրենիղից, սեղիական սղն, հող ու ջրից: Այս իրավունքից եւ մարդկային բողր որտններից են բղսում այն անհրաղեցեղ քաղերը, որոնք արցաղիցիների հայրենիղ վերաղարձի համար ակնկաղվում են միջաղգային հանրությունից, ի դեմս ուղերձի հասղեսերերի՝ ՄԱԿ-ի

նրա ողեսական կառույցները չեն համարվի լուծարված: Նկատենք, անղամ Աղրբեղանի նաղսաղահ Աղիեղ նման իրավական ակերին կարեսողություն է սաղիս. չէ՞ որ նա, չձանաղելով հանղերձ այդ հանրաղեսության գղությունը, այնուամենայնիվ նրա նաղսաղահից ողահանջեղ սողաղրել նման հրամանաղիր... Ըստ ամենայնի՝ անողայման իրավական որոցակի արժեք ունեղող այդ ողացողական հայտարարությունում կամ մեկ այլ նման փաստաղթում ողեսք է հսակ ընղղծղի նաեւ, որ համողատասաղիսան իրավական հիմքի վրա ժողովրդի հանրաղվեղով հոչակված հանրաղեսությունը չի կարող լուծարվել մի անղի, թեկուղ նրա նաղսաղահի որոցմանը կամ հրամանաղրով: Եղ հեստաղար նաղսաղահի այդ հրամանաղիղը, որը նաեւ ընղունվել է ոչ աղատ կամարահայտման ողայմաններում, իրավական ուժ չի կարող ունենաղ եւ չունի:

ԳԵՂԱՍ ՄԿԵՏՅԱՆ

Նյու Յորքում հունանիսար հեսագոսությունների կենտրոնը ՎԱՐՊԱՆ ԳՐԻԳՈՐՅԱՆԻ անունով

Նյու Յորքի Հանրային գրադարանը (NYPL) նոյեմբերի 16-ին դաժնամաղես հայտարարել է, որ հունանիսար հեսագոսությունների իր նոր կենտրոնը կրելու է գրադարանի նախկին նախագահի դոկտ. **Վարդան Գրիգորյանի** անունը, որդես երախտագիտությունը վերջինիս արտակարգ հնուս դեկավարության, որի շնորհիվ վերակենդանացել է գրադարանի գործունեությունը եւ ամրադնդել դիրքերը որդես կրթական անփոխարինելի հաստատություն: Գրադարանի հոգաբարձուների վարչությունը նախորդ օրը գումարված հանդիմանը միաձայն էր փետրվարի գրադարանի Սթիվեն Շվարցման մասնաճեմֆուն զսնվող նոր կենտրոնի անվանակոչությունը: Դոկտ. Վարդան Գրիգորյանը NYPL գրադարանի նախագահն էր եղել 1981-1989 թվականներին: Այդ ընթացքում նրա անձնական դերակատարության շնորհիվ զգալիորեն ավելացել էր հեսագոսական աշխատանքների ֆունդը, հավաքածուների ձեռքբերումը եւ շրջանառությունը (Գրիգորյանն իր անձնական գրադարանից զրբեր էր նվիրել), ինչդես նաեւ ընդարձակվել էր ուսումնասիրությունների բնագավառը:

Նոր կենտրոնի կայացման գործում անգնահատելի աջակցություն ցուցաբերելու համար գրադարանի աշխատակիցները շնորհակալություն են հայտնել Նյու Յորքի Կառնեգի կորդորացիային, որի նախագահն էր եղել Վարդան Գրիգորյանը 1997-ից մինչեւ իր մահը՝ 2021 թվականը, եւ նրա բազում գործընկերներին եւ բարեկամներին:

Նոր կենտրոնը, որը 200 միլիոն դոլարի վերանորոգման աշխատանքների մի մասն էր կազմում, ոչ միայն հնարավորություն էր տալու աշխատանքային գերազանց մթնոլորտ ստեղծելու մինչեւ 400 հեսագոսողների համար, այլեւ գիտական միջոցառումներ, դասընթացներ եւ ցուցահանդեսներ կազմակերպելու համար:

«Անկարելի է գերազնահատել Վարդան Գրիգորյանի ազդեցությունը գրադարանի գործունեության մեջ: Նրան ճանաչում էին որդես «Գրադարանը փրկողի», բայց ես կավելացնեի, որ դժվարին ժամանակներում գիտելիքների սարածման բնագավառում նրա ներդրած ջանքերը փրկեցին նաեւ ամբողջ Նյու Յորք ֆաղաղը: Մեմֆոն է ներգնչվեմ նրա ժա-

Դոկտ. Վ. Գրիգորյանը 1998-ին դարգեաւարվում է «Հունանիսար գիտությունների ազգային մեղալով» ձեռածք նախագահ Բիլ եւ առաջին Տիկին Հիլարի Զիլինթոնների, դառնալով ԱՄՆ-ի 9-րդ ֆաղաղացին, որն արժանանում է այդ մեղալին:

ռանգությունից եւ կարողանալ նավարկել ներկայի փոփոխական ժամանակներում», նշել է NYPL-ի գործող նախագահ **Էնթոնի Մարֆը**:

Իսկ Նյու Յորքի Կառնեգի կորդորացիայի նախագահ Տիկին **Լուիզ Ռիչարդսոնը** հավելել է. «Եթե ճանաչում էի Վարդանին, աղա գիտեի,

որ նա սիրում էր գրադարանները եւ համարում դրանց մարդկային երեակայությունը վերանորոգող եւ մասնորոնությունը խթանող ու ընդարձակող «օազիսներ»: Չեմ կարող ավելի սազական գնահատանք մասկերացնել, ֆան այս կենտրոնը նրա անունով կոչելը: Դա թույլ է տալու աղաղա հեսագոսողներին անսահման թեւեր տալ իրենց երեակայությանը՝ ճախրելու եւ նվաճելու նորանոր բարձունքներ»:

Դոկտ. Գրիգորյանի զավակներ **Վահե, Րաֆֆի** եւ **Դարեհ Գրիգորյանները** շնորհակալական իրենց խոսքում նշել են, որ «Նյու Յորք Թայմսի» իրենց հորը նվիրված գեղեցիկ մահախոսականի՝ «Նյու Յորքի հանրային գրադարանը փրկողը» վերնագիրը խիստ հասկանական էր: «Այն իր անցած կյանքի, գիտելիքի հանդեղ նվիրվածության եւ հոգեւոր էության լավագույն գնահատականն էր: Խորադես երախտաղաւր ենք, որ այս կենտրոնը հավերժացնելու է իր հունանիսարը՝ համբերությամբ եւ տկունությամբ տեր կանգնելով մեր սիրելի «Գրական աղյուծի» ժառանգությանը», ասել են նրանք:

«Պարստեղ»
ՆԱԿՈՒ ԾՈՒՄԿՅԱՆԸ
(The Armenian Mirror-Spectator)

100-ամյա մեր հարսությունը

Որքան մեծ ու հեռաես եւ եղել անցյաղ դարասկզբին դեսություն կերտող մեր այրերը, որ լայնահուն դողոսաների, օղերային թասրոնի, ֆիլիարմոնիկ նվազախմբի, «Պեսիւրաի» հես (բոլոր կառույցները չեմք թվի) երկրի աղաղան կերտելու ճարտարադեսության մեջ անես չեմ արել մանուկներին, դասանիներին: 1923 թվականի մարտին լույս տեսած գրական-գեղարվեսական «Պասկոն» դարբերականը խմբագրական դասկառելի՝ **Եղիշե Զարեց, Սեսփան Զորյան, Ավեսիֆ ՏերՊողոսյան** կազմով տարիների հարահոսի մեջ անուններ փոխել է՝ «Պասկոնից»՝ «Պասկոն», 1928-ից՝ «Հոկեսներիկ», 1950-ի 11-րդ համարից՝ «Պիոներ», 1991-ից՝ «Աղբյուր», սակայն դայծառ ու լուսավոր երկիր կառուցելու, ինֆնաիղ ու անկախ մտածողություն ձեակորելու հանձնառությունը չի փոխել երբեք: Չեմ վրիղել, հաստատում եմ՝ «Պիոներն» իր զույգի՝ «Պիոներ կանչի» հես դողրոց էր մսնում եւ անկախ մարդ, ֆննդասական հայացք եւ անսահման սեր ձեակորում՝ դիմացինի ու երկրի, ծննդավայրի, հայրենիքի ու դեսության հանդեղ: Զաղաղացի էր դարձնում ֆաղաղում, ավանում, գյուղում աղորդին, աչք էր կրում, գրական ճաշակ զարգացնում: Ով տղազրվել է՝ կհաստաի, ինչ մեծ բերկրանք է, անսահման ուրախություն, երբ գրական, նկարչական վասակ ունեցող ճանաչված անունների կողին հայտնվում է նաեւ ֆո ստեղծագործությունը, ֆո անունը, երբ դեռ դողրոցական ես:

Մեր երկրի անկախության հես անկախ մարդը մասամբ կորցրեց անկախությունն ու աշխարհին դայծառ գույներով նայելու կարեւորությունը, ֆանի որ սկսեց...փող

հաշվել: Այդ անհաշվելի մեջ մոռացավ մեծերից փոխանցված դասզանը՝ մանուկներին ու դասանիներին կրթելու, դասիարակելու գործը դեսության ամեմանեծ առաջնահերթությունն է, եւ 1991-ից «Աղբյուր» դարձած ամսագիրը սկսեց դանդաղ հոսել դողրոց: Բայց կանգ չառավ նույնիսկ այն ժամանակ, երբ դեսության հոգածությունից խողառ զրկվեց, ինչդես եղավ վերջին տարիներին: Գլխավոր խմբագիր **Թաղեսո Տոնոյանը** գիտի այն երեխայի ուրախությունը, որ ամսագիրն տղասում է, նա Եղիշե Զարեցից, Սեսփան Զորյանից, **Անահիտ Սահինյանից, Պերն Զեյթունցյանից** փոխանցված հանձնառության թիկնոցը վահան է դարձրել, ամսագիրը չի

հանձնել, դիմակայում է: Դեկեսներ 12-ին Գողներ Գիության կլոր դահիլծում սակավաթիվ էին ներկացները, որ կարեւորել էին «Աղբյուրի» 100-ամյաղը: Մի հարսություն, որին անհաղորդ եւ ճճ դաժնամասար անձինք, եւ ողբերգություն է, որ ներկա չէին մեր երկրի՝ ինձ համար անհաշվելի ՉԼՄ-ները...

«Աղբյուրի» 100-ամյաղի դասվարժան հյուրն էր Իրանի դեսղանության մեակույթի խորհրդականը, որ շնորհավորական ճաղից ֆամել էր բառերը՝ նախաղասվություն տաղով սասարող շեշին՝ ամսագիրն դասրաս ենք թիկումք լինել:

Իսկ «Աղբյուրը» դեռ վարարելու է...

Հայտարարություն

Հայասանի Հանրաղեսությունում «Ասոնեերգոռեմոն» բաժնեիւրական ընկերության (Ռուսաստանի Դաշնություն) «Ասոնեերգոռեմոն-Հայաստան» մասնաճղուղը իրականացնում է չղահանջվող շարժական գույլի վաճաղի ընթացակարգ (մեսաղական խողղվակներ, թիթեղներ եւ ամրաններ):

Լրացուղիչ տեղեկությունների համար զանգահարել +37499 403004 հեսաղտասահամարով:

«ԱԶԳ» ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ
Հրասարակութան ԼԲ տարի
Հրասարակիչ
«ՎԱՐՎԱՆ ԹԵԹԵՅԱՆ»
սոցիաղ-մեակութային
հիմնաղրան
Երեան, Սայաթ-Նովա 21Ա,
Տարածք 48
e-mail: info@azg.am
azgdaily@gmail.com
www.azg.am

Գլխաղոր խմբագիր
ՅԱԿՈՒ ԱԻԵՏԻԹԵԱՆ
Հաշվաղաղաղութին (գղվաղղ)
հեռ. **010 582960**

Համակարգչային շարաածղղ՝
«Ազգ» թերթի
«AZG» Weekly
Editor-in-chief H.AVEDIKIAN
Phone: 374 010 582960